

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Zuzana Krejčí

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zjistit znalosti žáků vybrané základní školy k problematice adopce jakožto
formě náhradní rodinné péče

Research of the knowledge of primary school pupils towards adoption as a
means of foster care

Zuzana Krejčí

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Hanušová, Ph. D.
Studijní program: Pedagogika
Studijní obor: Pedagogika – Výchova ke zdraví

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zjistit znalosti žáků vybrané základní školy k problematice adopce jakožto formě náhradní rodinné péče“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 3. 2019

.....

podpis

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Jaroslavě Hanušové, Ph.D. za odborné vedení v průběhu celé práce, důležité rady a upozornění.

Dále ještě děkuji spolužačce Bc. Janě Sigmundové za zprostředkování dotazníkového šetření na ZŠ Škvorec a Martinu Krejčímu nejen za inspirativní podněty při psaní závěrečné práce, ale i za podporu během celého studia.

Motto:

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“ Lev Nikolajevič Tolstoj

ABSTRAKT

Bakalářská práce má za cíl zjistit znalosti žáků vybrané základní školy k problematice adopce jakožto formě náhradní rodinné péče a je rozdělená na dvě hlavní části. Teoretická část je zaměřena na rodičovství a bezdětnost, dále zahrnuje kromě přehledu typů náhradní rodinné péče a základních právních předpisů také témata jako jsou: odkud se dítě svěruje do nové rodiny, jak probíhá celý osvojovací proces, kdo se může stát osvojitelem či pěstounem, jaké zásadní otázky si musí položit budoucí osvojitelé, než přijmou dítě do rodiny a jaké jsou klady i záporny náhradní rodinné péče. Praktickou část tvořil výzkum u žáků 9. tříd ZŠ Škvorec, kdy se zjišťovaly nejenom jejich znalosti v problematice náhradní rodinné péče zaměřené zejména na adopci, ale také názory a postoje k adopci samotné. V otázkách týkajících se znalostí napříč všemi typy náhradní rodinné péče, odpovídali žáci velmi dobře a jejich výsledky byly až ze 74,75 % správně, ale v otázkách zaměřujících se detailněji pouze na adopci, byly výsledky podprůměrné a procentuální výsledek správných odpovědí dosahoval pouze 54,87 %. U znalostí žáků byl očekáván lepší výsledek hlavně z toho důvodu, že až 20 žáků z 59 oslovených uvedlo, že má osobní zkušenost s nějakou formou náhradní rodinné péče. Z názorů a postojů žáků k adopci vyplývá, že ji považují za důležitou a hodnotí ji až z 80 % kladně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Náhradní rodinná péče, adopce, znalosti, přístup, rizika

ABSTRACT

The bachelor thesis aims to find out knowledge of pupils of a chosen primary school about the topic of adoption as a form of substitute family care and the thesis is divided into two main parts. The theoretical part focuses on parenthood and childlessness, it covers an overview of substitute family care types and basic legal regulations and it also encompasses topics such as: where the child is entrusted to a new family from, how the whole process of adoption is carried out, who can become an adoptive or foster parent, which essential questions must the future adoptive parents ask themselves before accepting a child into their family and what are the benefits and disadvantages of substitute family care. The practical part consists of research of the ninth-grade pupils of the primary school Škvorec. The research tried to find out their knowledge about the topic of substitute family care focused mainly on adoption and also their opinions and attitudes to adoption itself. The pupils answered the knowledge questions about all the types of substitute family care very well and their results were correct in up to 74.75% of cases, however the results in questions focusing on more details only about adoption were below-average and the percentage of correct answers reached only 54.87%. The results of pupils in knowledge questions were expected to be better, mainly due to the fact that almost 20 pupils from the 59 approached stated that they had personal experience with a form of substitute family care. Opinions and attitudes of pupils about adoption show that they consider it to be important and they rate it positively in up to 80% of cases.

KEYWORDS

Foster care, adoption, knowledge, attitude, risks

Obsah

Úvod.....	9
1 Rodičovství a bezdětnost.....	10
1.1 Motivace mít děti.....	11
1.1.1 Rodičovská motivace.....	12
1.2 Trauma bezdětnosti.....	14
1.2.1 Dobrovolná bezdětnost.....	14
1.2.2 Nedobrovolná bezdětnost.....	16
2 Náhradní rodinná péče.....	19
2.1 Typy náhradní rodinné péče.....	19
2.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče.....	19
2.1.2 Osvojení (adopce).....	19
2.1.3 Pěstounská péče.....	21
2.1.4 Poručenství.....	22
2.1.5 Opatrovník.....	23
2.2 Odkud a komu se svěřuje dítě do nové rodiny.....	23
2.3 Zprostředkování náhradní rodinné péče.....	25
2.3.1 Žádost a spisová dokumentace.....	26
2.3.2 Odborné posouzení.....	28
2.3.3 Příprava na přijetí dítěte do rodiny.....	29
2.3.4 Výběr osvojitele nebo pěstouna pro dítě.....	29
2.3.5 Vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí pro soud.....	30
2.4 Klady a zápory náhradní rodinné péče.....	30
2.5 Přehled právních norem.....	32
3 Praktická část.....	33
3.1 Cíle a výzkumné otázky.....	33

3.2 Metodika výzkumu.....	34
3.2.1 Popis cílové skupiny.....	34
3.2.2 Dotazníkové šetření.....	34
3.3 Výsledky dotazníkového šetření.....	35
3.4 Diskuze a komparace dat.....	48
3.5 Doporučení pro praxi.....	56
Závěr.....	58
Seznam použitých informačních zdrojů.....	59
Seznam příloh.....	61

Úvod

Náhradní rodinná péče by měla mít nezastupitelné místo v každé vyspělé společnosti. V České republice je náhradní rodinná péče nedílnou součástí našeho sociálního systému v péči o dítě. Téma své bakalářské práce jsem si vybrala nejenom z důvodu, že jej považuji za velmi důležité, ale i z důvodu mé osobní zkušenosti s náhradní rodinnou péčí. S tímto vědomím bych byla velmi ráda, aby se tato problematika, klady i zápory náhradní rodinné péče dostali do povědomí širší veřejnosti. Především důležité je to u dětí, žáků základních škol. Ti, pokud budou vybaveni relevantními informacemi o náhradní rodinné péči, budou ji vnímat pozitivně, bez předsudků a jako významnou pomoc lidem, kteří nemohou mít vlastní potomky a jakákoli forma náhradní rodinné péče je pro ně jediným možným řešením.

V teoretické části jsou vysvětleny nejenom základní pojmy a rozdíly mezi jednotlivými formami náhradní rodinné péče, ale i např. celý osvojovací proces, jeho vývoj od prvotní žádosti až po konečné rozhodnutí soudu se všemi formálními náležitostmi. V další části jsou uvedeny vybrané klady a zápory náhradní rodinné péče, včetně kompletního přehledu obecných i speciálních právních norem upravující náhradní rodinnou péči. Práce se nezabývá pouze přijímáním dítěte do nové rodiny, ale popisuje a charakterizuje postoje všech zúčastněných stran, tj. dítěte, žadatele i správních orgánů a soudů. V práci je hned ze začátku také blíže rozebrána oblast na téma rodičovství a bezdětnosti, kdy je v práci učiněn náhled na to, jaká je vlastně motivace rodičů mít děti a proč někteří lidé zvolí jako svou cestu dobrovolnou bezdětnost.

Praktická část práce je zaměřena na zjištění znalostí a osobních názorů žáků druhého stupně na ZŠ Škvorec. K výzkumu je zvolena kvantitativní metoda sběru dat a jako výzkumný nástroj pro účely této práce je použit nestandardizovaný dotazník pro žáky 9. tříd, který zjišťuje nejenom znalosti žáků, ale i jejich osobní názory a postoje k adopci jakožto jedné z forem náhradní rodinné péče. Tento dotazník je žákům záměrně předložen ještě před probíráním učiva v hodinách rodinné výchovy a po jeho vyplnění formou tužka-papír je vždy ještě vedena cílená diskuze mezi žáky a zadávajícím učitelem. Odpovědi žáků jsou vyhodnoceny komparativní metodou a výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány do přehledných tabulek a grafů.

1 Rodičovství a bezdětnost

Nad přirozenou touhou po dítěti by se dalo polemizovat. Z výpovědí žen můžeme polemiku pro zobecnění rozdělit do tří kategorií – na ženy, které „odjakživa“ věděly, že chtějí být matkami, ženy, které „odjakživa“ věděly, že matkami být nechtějí, a na ženy, které mají ke svému případnému mateřství ambivalentní pocity: „Cítím se špatně, protože je to něco, co opravdu chci a nemám? Nebo se cítím špatně, protože je to něco, co jiní mají a já musím vždy říct, že já ne? Vážně nevím.“ Vírou v sílu biologických pout otrásají i rodiče, kteří se nebojí přiznat, že vztah ke svému dítěti museli po jeho narození dlouho budovat nebo že emoční uspokojení naopak přináší i rodičovství adoptivní (Slepičková, 2006). Následující tabulka schematicky na vzorcích základních psychických potřeb popisuje argumenty zda „mít děti“ či „nemít děti“:

Tabulka 1: Mít či nemít děti

Mít děti	Nemít děti
1. Stimulace	
Dítě je pohyblivý živel, přináší plno vzruchu do života, nikdy není nouze o zábavu ani o starosti a úzkosti. Bez dítěte by byl život prázdný.	Dítě brání stimulaci, člověk je jím vázán, nemůže si života plně užít. Život s dítětem je stereotypní a nudný. Pro samé starosti o dítě není možné dosáhnout plného vyžití ani v partnerském vztahu.
2. Učení, směna smysluplných podnětů	
Rodiče vychovávají děti, ale dítě silně ovlivňuje rodiče. Přináší jim neopakovatelné zkušenosti – vzájemně se doplňují, rostou vnitřně. Jen život s dětmi dává zkušenosti specificky lidské.	Dítě brání získávání zkušeností, „uvazuje“ člověka u plotny, u plenek, u školních úkolů. Člověk z toho nic nemá.
3. Citový vztah (pocit životní jistoty, bezpečnosti)	
Děti přijímají lásku, ale také ji vracejí – je tu vztah. Je tu někdo, kdo je ke mně vázán nejhlubším, čistým citovým poutem. Nemůže mě opustit. Až do stáří bude o mně postaráno. Vždyť vztah k lidem je nejlepší záruka životní bezpečnosti.	Dítě přináší stálou frustraci potřeby bezpečnosti. Pořád budu mít strach, že se mu něco stane, že bude zlobit, dostane se na scesti. Mít děti znamená být zranitelný právě jejich prostřednictvím. Možná na mě vykonávat nátlak, nedostanou se na studia, nebudou se moci uplatnit – jsem jimi vázán a svázán.
4. Identita (autonomie osobnosti, sociální status, vědomí já)	
Mít dítě zhodnocuje člověka, dává sociální status ženě i muži. Ve vztahu k dítěti ztrácíme anonymitu a nejsme davovou anonymitou ohroženi. Dítě nás potřebuje a my potřebujeme je.	Mít dítě brání dosažení významných společenských rolí. Kdybych neměl dítě, dokázal bych víc, staral bych se o společensky významnější věci, měl bych vyšší společenský status. „Mít dítě“ mě zařazuje do anonymního davu obyčejných lidí s obyčejnými starostmi.

Zdroj: Matějček, 1999

K dnešnímu zviditelnění rodičovství od jeho ekonomie po jeho správu, politiku i vědění, došlo ve společnosti zejména vynálezem antikoncepce, jenž dává ženě možnost rozhodnutí o tom, zda, kdy a kolik bude mít děti. Spolu s tím přestává být rodičovství přirozeným údělem, opravdu účinně regulovatelným pouze infanticidou, celibátem či dobrovolnou pohlavní abstinencí. Tyto změny ve vztahu k rodičovství se promítají i dovnitř rodiny. Společnost s nízkou porodností je jiná už tím, že se následně mění i její věková struktura. Politická váha, která v demokracii sleduje voličské hlasy a ekonomickou moc, se přesouvá tak, že lépe pečuje o zájmy svobodných, máločetných a starých nežli o potřeby rodiny s malými dětmi, což působí jako posilující se zpětná vazba a dále tlačí na snižování porodnosti (Možný, 1999).

Nejvýznamnějším přechodem v životě každého je bezesporu přechod k rodičovství. Avšak skutečnost, že máme nebo mohli bychom mít rozhodnutí o něm pouze ve svých rukou, ho nečiní lehčím, spíše naopak. Je to přechod, k němuž často dochází pod silným kulturním tlakem orientovaným zejména na ženu. Celoživotně bezdětná žena stále naráží na nevyšlovenou otázku po povaze svého stavu: nechce, anebo nemůže mít děti? Anebo chce a mohla by, ale nikdo nechce dítě s ní? Podobný tlak vnímá zároveň i žena těhotná zvažující umělé přerušování těhotenství, neboť i když u nás je umělé přerušování legalizováno, pod kulturním tlakem se najednou stává nelegitimním a odsouzením hodným (Možný, 1999).

1.1 Motivace mít děti

Pojem „motivace“ vysvětluje Průcha v Pedagogickém slovníku jako: „*Souhrn vnitřních i vnějších faktorů, které:*

1. *Spouštějí lidské jednání, aktivují ho, dodávají mu energii;*
2. *Zaměřují toto jednání určitým směrem (snaha něčeho dosáhnout anebo něčemu se vyhnout);*
3. *Udržují ho v chodu, řídí jeho průběh i způsob dosahování výsledků;*
4. *Navozují hodnocení vlastního jednání a prožívání, vlastních úspěchů a neúspěchů, vztahů s okolím.“ (Průcha, 2009, s. 158)*

Motivace mít děti není pouze biologická, ale i psychologická. Obě tyto motivace jsou vzájemně v souladu a součinnosti. Rodičovství biologické a psychologické existují vedle sebe a spolu, jedno však není druhému nutnou podmínkou. Jsou případy rodičovství biologického bez psychologického – když rodiče své vlastní děti opouštějí. A jsou případy

jen rodičovství psychologického bez biologického – když lidé, kteří vlastní děti nemají, přijímají cizí dítě za své (Matějček, 1999).

Je prokázané, že dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, a nikoliv toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením biologického rodičovství. Stejně tak je prokázané, že podstatou specifického vztahu mezi dítětem a jeho rodičovskými osobami není to, že je někdo krmí a působí mu tělesnou příjemnost, ale že mu poskytuje oporu a jistotu v poznávání neznámého. Základním principem citového vztahu je uspokojení základní psychické potřeby bezpečí a jistoty – tj. kojit a krmit dítě je možno bez lásky, ale dávat dítěti pocit důvěry, opory a jistot však bez lásky nejde (Matějček, 1999).

1.1.1 Rodičovská motivace

Americký badatel E. H. Pohlman, někdy také označován za klasika psychologie rodičovství, uvádí na prvním místě v rodičovské motivaci instinkt jakožto přírodní zákonitost působící v člověku, tak jako v jiných tvorech na zemi. Bezdětnost je něčím nepřírodným a nepřirodním (Matějček, 1999).

Na druhém místě existuje motivace psychologická a společenská. Lidé mají potřebu osvědčit sami před sebou a před druhými svou ploditelskou schopnost – rodičovství může být chápáno jako věc jejich společenské prestiže. Tím, že máme děti, se vyrovnáváme jak ostatním „normálním“ lidem, tak konečně i svým rodičům, a to právě v té nejdůležitější biologické funkci. Nyní jsme i my rodiči a všichni kolem to musí vzít na vědomí (Matějček, 1999).

Dalšími důvody pro rodičovství jsou:

- Dítě znamená posílení rodinného společenství a přináší radost a zábavu. Jinak by byl život prázdný.
- Máme-li děti, máme někoho, komu můžeme věnovat svou lásku, své myšlení, své snahy a naděje.
- Máme komu předat rodinné dědictví (Matějček, 1999).

Ze studií dětí vyrůstajících v kolektivních zařízeních mimo vlastní rodinu nebo i ve vlastních rodinách, které však svou funkci neplnily lze odvodit několik základních psychologických potřeb, které musí být v náležitě míře a v pravý vývojový čas uspokojeny, aby se dítě mohlo vyvíjet ve zdravou osobnost:

1. *Potřeba stimulace*, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě (Matějček, 1999).
2. *Potřeba smysluplného světa*. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojovat si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj. (Matějček, 1999).
3. *Potřeba životní jistoty*. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích (Matějček, 1999).
4. *Potřeba pozitivní identity*, vlastního „já“, znamená přijetí sebe sama a své společenské hodnoty. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti (Matějček, 1999).
5. *Potřeba otevřené budoucnosti*, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství (Matějček, 1999).

Řada studií dokazuje, že když je dítě zbaveno mateřské péče, má to pro ně neblahé následky. I krátkodobá deprivace dítěte bez mateřské péče může vést k nespavosti, nechutenství a hubnutí dítěte a k poklesu jeho odolnosti proti infekčním onemocněním, dlouhodobá nebo trvalá deprivace pak vede k psychické i fyzické retardaci, špatné sociabilitě a horšímu školnímu prospěchu. Poškození v dětství sice zanechává stopy v osobnosti a chování dospělého člověka, ale naštěstí nejsou zcela nenapravitelné a nemají stejně devastující vliv na všechny děti, protože díky vrozené míře frustrační tolerance se každé dítě vyrovnává s deprivací v dětství jinak (Možný, 1999).

Studie psychické deprivace vedly konečně i k poznání, že uvedené potřeby nejsou omezeny pouze na dětský věk, ale že působí prakticky v celém našem životě až do stáří. Současně se také ukázalo, že uspokojování potřeb dospělého člověka se do značné míry děje právě soužitím s dětmi (Matějček, 1999).

1.2 Trauma bezdětnosti

Současná společnost nazírá na rodičovství, především na jejich absenci ve velmi přísných normách. Tyto normy mají silný vliv na to, jak sami rodičovství chápeme a jaký postoj zaujímáme k mateřství či otcovství našich blízkých příbuzných či přátel (Vaculíková, 2011).

Jedná-li se o dobrovolnou bezdětnost, je označována jako sobeckost a neschopnost dospět. Je-li bezdětnost nedobrovolná, je vedle pocitu selhání a určité ztráty provázena negativními přívlastky upozorňujícími na neschopnost, nedostatečnost či nekompletnost. Na rodičovství je oproti tomu pohlíženo jako na optimální způsob naplnění života. Zásadní problém tohoto způsobu uvažování tkví v tom, že rozděluje muže a ženy na rodiče a nerodiče, přičemž být nerodičem je vnímáno negativně (Vaculíková, 2011).

„Důraz, který je kladen na hodnotové změny implikuje růst dobrovolné (zvolené) bezdětnosti, zatímco důraz, který je kladen na socioekonomické problémy, implikuje prodlužování období bezdětnosti nedobrovolné, vynucené vnějšími podmínkami“ (Hašková, 2009, s. 56).

1.2.1 Dobrovolná bezdětnost

Dobrovolná bezdětnost je jednoznačná v případech, kde rozhodnutí se pro bezdětnost figuruje jako životní strategie a současně je ve spojení s důrazem na příležitosti, které přináší bezdětný život. Mezi zásadními motivy vedoucí k dobrovolné bezdětnosti patří:

- Větší příležitost pro seberealizaci a také spontánní mobilitu
- Spokojenější vztah
- Ohled na kariéru ženy
- Finanční výhody
- Obavy z nárustu populace
- Nechuť k dětem
- Špatné zkušenosti z vlastního dětství, které vedou k pochybnostem o vlastní schopnosti být dobrým rodičem
- Obavy z porodu a fyzické rekonvalescence
- Obavy přivést děti do takového světa, ve kterém se nyní nacházíme (Vaculíková, 2011)

Mezi další významné faktory přispívající k bezdětnosti patří také:

- *Genderové rozdělení rolí*, kdy ženy jsou od dětství vychovávány k tomu, aby mateřství a manželství vnímaly jako hlavní smysl svého života, zatímco muži jsou vedeni k tomu, aby byli schopni ekonomicky zabezpečit rodinu (Vaculíková, 2011).
- *Partnerské soužití*, které není svázáno manželstvím je mnohem častěji dobrovolně bezdětné. Podíl dětí narozených svobodným matkám vůči celkovému počtu narozených dětí se sice zvětšuje, nicméně se v české společnosti stále více rodí děti matkám vdaným (Vaculíková, 2011).
- *Velikost a místo bydliště* hrají ve volbě dobrovolné bezdětnosti také určitou úlohu, kdy největší počet bezdětných žen je lokalizován v Praze a dalších městech ČR s více než 100 000 obyvateli. Předpokládá se, že tento faktor ovlivňuje hlavně skutečnost, že v těchto městech (zj. Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc) jsou soustředěny ženy s vyššími stupni vzdělání prodlužující co nejvíce období bezdětnosti (Vaculíková, 2011).
- *Náboženské vyznání* má svoje zastoupení jako jeden z faktorů proto, protože v České republice je vysoký počet nevěřících, a proto dobrovolnou bezdětnost nelze svádět na netolerantní postoj církve k antikoncepci (Vaculíková, 2011).
- *Bytové podmínky* jsou u mladých párů v současné době jako jeden z nejzásadnějších kritérií pro založení rodiny. Požadavky na založení rodiny, v nichž je zajištění bydlení pro budoucí rodinu, v posledních desetiletích stále výrazně vzrůstá (Vaculíková, 2011).
- *Podobnost partnerů* je důležitá v zásadních životních otázkách, kdy věkově podobní jedinci mají lepší přehled v současné společnosti, jsou společně více svolní k investicím do rodičovství a nemusí tak často řešit nedobrovolnou bezdětnost (pokud se pro dítě rozhodnou) jako páry, kde je výrazně větší věkový rozdíl (Vaculíková, 2011).
- *Vzdělávání a trh práce* mají jednoznačný vliv na reprodukční plány, kdy klíčovou roli hraje hlavně vzdělání u žen. Při nynějším nastavení trhu a dělby práce je rodičovství realizováno na úkor matky dětí. Dosažení vyššího vzdělání souvisí s pozdějším vstupem na pracovní trh, později je také dosažena ekonomická samostatnost a tím je oddalován vstup do manželství a zakládání rodiny. Ženy,

kteře mohou při odchodu z trhu práce ztratit více, realizují obvykle menší rodiny nebo je dobrovolně nezakládají vůbec (Vaculíková, 2011).

Demografové se obávají, že pokud bude přibývat v České republice bezdětných žen, tak v roce 2050 bude muset na jednu bezdětnou ženu připadnout jiná se čtyřmi dětmi, aby se vrátila prostá reprodukční míra (kdy se rodí tolik dětí, kolik je rodičů). Toto však není problém pouze České republiky, ale i celé Evropy. Předpověď expertů ukazuje, že ze 725 milionů obyvatel klesne Evropa v roce 2050 na 600 milionů obyvatel i se započítáním přicházejících imigrantů. Úbytek dětí je v Evropě totiž doprovázen přírůstkem celoživotně bezdětných žen, např. jenom v Německu z žen narozených v roce 1967 celá třetina zůstala bezdětná. Dá se očekávat, že i Česká republika se dostane ke stejným číslům (Hájková, 2008).

1.2.2 Nedobrovolná bezdětnost

Neplodnost a nedobrovolná bezdětnost nejsou jednoznačně definované ani vzájemně zaměnitelné termíny. Neplodnost se dá chápat jako biologický problém se sociálními důsledky, nedobrovolná bezdětnost jako problém sociální, který se může (ale nemusí) řešit prostřednictvím lékařských technik (Slepičková, 2006).

V českém názvosloví mluvíme o neplodnosti neboli sterilitě v případě, kdy žena není schopná otěhotnět. Neplodnost byla roku 1977 označena Světovou zdravotnickou organizací za nemoc. Ačkoli se může jednat zdánlivě o formalitu, tak tím, že byla neplodnost zařazena do seznamu nemocí, podílí se stát finančně na její léčbě, financuje výzkumy v této oblasti, čímž dochází k vývoji stále nových technologií (Komorová, 2014).

Je paradoxem, že dlouhou dobu sexuální partneři vynakládají značné úsilí na to, aby neplánovaně neotěhotněly, a tudíž většinu nenapadne, že by v budoucnu mohli mít s otěhotněním problémy. Je to pravděpodobně dáno i tím, že v podvědomí lidí je zakořeněn pocit, že po každém sexuálním styku je velká pravděpodobnost otěhotnění (Konečná, 2009).

Za příčiny neplodnosti považujeme takové faktory, kterými můžeme vysvětlit sterilitu páru. Za nejčastější příčiny bývají považovány příčiny sociální, zejména pak odkládání rodičovství, ale tyto příčiny ve skutečnosti pouze zvyšují pravděpodobnost výskytu příčin biologických. Nad psychogenními příčinami neplodnosti by se mohly vést dlouhé debaty,

nicméně i současná medicína začíná pomalu prosazovat psychosomatický pohled na nemoc člověka (Komorová, 2014).

Neplodnost je považována za velkou životní krizi a typickými emocemi, které zažívá neplodný pár ve chvíli, kdy si svůj problém uvědomí je šok, hněv, smutek, pocity viny, frustrace, beznaděj či zoufalství, ale také snížení sebeúcty a sebevědomí. Příčinou hněvu může být ztráta kontroly nad svými životními plány, pocity viny mohou souviset i s nemožností uspokojit přání svého partnera (Rob, 2008).

Ať už jsou příčiny nedobrovolné bezdětnosti jakékoli, vždy představuje v životě člověka značnou zátěž a každý jedinec se s ní vyrovnává jiným způsobem. Zátěž je o to horší, že je dlouhodobá a vlastně nevíme, jestli někdy skončí a pokud ano, tak kdy a jak. Existují dvě definitivní řešení zátěže, kterou zažívá nedobrovolně bezdětný pár – buď se změní situace (žena otěhotní, podaří se osvojení), nebo se změní postoj páru k bezdětnosti (Komorová, 2014).

Zůstane-li pár bezdětný, snaží se najít jinou smysluplnou náplň svého života – věnují se více svému partnerskému vztahu, pečují o děti jiných lidí, vykonávají práci pro druhé, upnou se na svou profesi nebo si pořídí domácí zvíře. Status trvale bezdětných však může jejich vztah k dětem velmi radikálně změnit. Někteří je cíleně vyhledávají, starají se o ně a kompenzují si svou potřebu rodičovství, jiní naopak ale vnímají kontakt s dětmi jako bolestivý, protože sami dítě mít nemohou. Pro některé jedince je kontakt s dětmi až natolik bolestivý, že k nim zaujímají negativní postoj a děti zavrhují. Tento postoj používají většinou jako obranu před prožíváním dalších negativních emocí spojených s vlastní bezdětností (Konečná, 2009).

Pro lidi, kteří se rozhodli dobrovolně založit rodinu, představuje dítě nejen emociální naplnění, je zárukou určitého statusu, obranou proti bezvýznamnosti vlastní existence. Dává jejich životu rozměr, který je samotné překračuje (Slepičková, 2006). Vznikají zde různorodé osobní, psychologické a sociální vazby (Gabriel, 2008).

Lidé nedobrovolně bezdětní často zažívají pocity méněcennosti, narušení identity, neúplnosti a vyloučení. Svět v perspektivě nedobrovolně bezdětných je světem plným připomínek jejich nedostatečnosti, světem adorace rodičovské role a převládajícího stereotypního definování rodiny skrze ženu, muže a jejich biologické potomky (Slepičková, 2006)

Obtížnost života bez dítěte, po kterém člověk touží, je patrná už z některých psychologických teorií, například z Eriksonovy teorie psychosociálního vývoje, ze které vyplývá, že právě péčí o dítě si člověk naplňuje své psychické potřeby. Děti a poté i vnoučata přinášejí do života dospělého člověka bezprostřednost, spontaneitu a radost z obyčejných věcí, která dospělým často chybí. Radost z dětí se nevztahuje pouze na okamžiky, kdy byly děti malé, ale vzpomínky a fotografie svých potomků jsou pro staré lidi často jedinou radostí ze života (Komorová, 2014).

2 Náhradní rodinná péče

Pedagogický slovník definuje náhradní rodinnou péči takto: „*Nemůže-li dítě vyrůstat ve své přirozené rodině, zasahuje v zájmu blaha dítěte stát. Jde zejména o případy, kdy rodiče nejsou schopni či ochotni se o dítě starat (např. dítě je odebráno z rodiny soudem) nebo dojde ke ztrátě rodičů (např. dítě osiřelo nebo je opuštěno)*“ (Průcha, 2009, s. 164).

2.1 Typy náhradní rodinné péče

Rozlišujeme několik typů náhradní rodinné péče, která má právní ukotvení v občanském zákoníku. Patří sem svěřeni dítěte do péče jiné osoby než rodiče, osvojení (adopce), pěstounská péče, poručenství a opatrovnictví.

2.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Svěření dítěte do péče jiné osoby (tzv. pečující osoby) bývá využíváno v případě, že o dítě nemůže řádně pečovat ani jeden z rodičů či poručník, a přitom se najde v okruhu dítěte někdo z jeho příbuzných či osob dítěti blízkých, kdo je schopen a má zájem se dítěte ujmout. Podmínkou je, aby pečující osoba poskytovala záruku zdárné výchovy dítěte, měla bydliště na území České republiky a souhlasila se svěřením dítěte do osobní péče. (Bubleová, 2014).

Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, ani péči předcházející pěstounské péči či osvojení. Má vždy přednost před péčí o dítě v ústavním zařízení (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

2.1.2 Osvojení (adopce)

U laické veřejnosti je doposud vžitý spíše dříve používaný termín adopce. Pojmy osvojení a adopce lze považovat v daném kontextu za synonyma. Osvojení je v našem státě nejvyšší možnou a bezkonkurenčně nejčastěji realizovanou formou náhradní rodinné péče (Gabriel, 2008).

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi, rovněž tak vzniká vztah příbuzenský k ostatním členům rodiny. Veškerá vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou osvojením zanikají (Gabriel, 2008). Osvojitelé jsou ze zákona zapsáni do rodného listu dítěte a mají ze zákona povinnost informovat dítě o tom,

že bylo osvojeno, jakmile to bude vhodné – nejpozději však do zahájení základní školní docházky (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Osvojit lze v současnosti i zletilého, a to v případě, není-li to v rozporu s dobrými mravy. Podrobně osvojení zletilého upravuje ustanovení § 846 - § 854 občanského zákoníku (Bubleová, 2014).

Se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu dítě do péče ihned poté, kdy oba rodiče dali k osvojení souhlas a pokud to zdravotní stav dítěte dovolí. Péče o dítě v době před uplynutím 3 měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, se podle § 823 nebere jako období péče před osvojením. Období péče před osvojením začíná 3 měsíce ode dne, kdy byl dán souhlas biologických rodičů k osvojení. O předání dítěte osvojiteli do péče před osvojením rozhoduje soud na návrh osvojitele (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Soud předá dítě do péče před osvojením osvojiteli až poté, co provede šetření ohledně vzájemné vhodnosti dítěte a osvojitele, zejména s důrazem na osobnost a zdravotní stav osvojitele, jeho sociální prostředí (zvláště bydlení a domácnost), schopnost pečovat o dítě a pohnutky osvojitele k osvojení dítěte. Bere na zřetel osobnost, zdravotní stav a sociální prostředí, ze kterého dítě pochází. Porovnává se také etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte a osvojitele (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, že bude pro osvojené dítě dobrým rodičem a pokud zdravotní stav osvojitele jej ve značné míře nebude omezovat péči o osvojené dítě. Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. Dbá na to, aby mezi osvojitelem a osvojencem byl přiměřený věkový rozdíl – zpravidla ne menší než 16 let (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Osvojit dítě může manželská dvojice, nebo jeden z manželů za předpokladu, že druhý z manželů souhlasí. Osvojit dítě může i partnerská dvojice žijící v dlouholetém vztahu, pokud splní všechny podmínky k příjmu dítěte do společné domácnosti. Ve výjimečných případech může dítě osvojit i osoba žijící dlouhodobě bez partnera, tzv. samožadatel(-ka). (Bubleová, 2014).

Zrušením osvojení zaniká poměr vzniklý osvojením včetně práv a povinností a obnovuje se předchozí příbuzenský poměr. Osvojení nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení. (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Když se nedaří dítěti najít náhradní rodinu v zemi původu, je možným řešením osvojení do ciziny a z ciziny (tj. mezinárodní osvojení). Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny. V České republice plní funkci zprostředkovatele Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (Bubleová, 2014).

2.1.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, kam soud může svěřit dítě na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům či poručníkovi v osobní péči o dítě (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Rodiče mají vůči dítěti práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti (s výjimkou práv, které stanoví zákon pěstounovi). Svěření dítěte do pěstounské péče nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti rodičů k dítěti (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče společným pěstounům, pouze pokud jsou manželé. Se souhlasem druhého manžela může být dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednoho z manželů. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče i jednotlivci (osobě, která žije sama bez partnera; jednomu z partnerů, kteří nejsou sezdáni; jednomu z registrovaných partnerů). Dítě může být svěřeno i do pěstounské péče svých příbuzných (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat. Při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práv rodičů. Smí rozhodovat jen v běžných záležitostech dítěte, kde jej zastupuje a spravuje jeho jmění. O podstatných záležitostech musí být informováni rodiče dítěte (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Pěstoun se snaží udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Musí umožnit styk rodičů s dítětem (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Rozlišujeme dva typy pěstounské péče:

1. *Pěstounská péče na přechodnou dobu* (PPPD, také nazývaná profesionální) je určena pro děti, u kterých se předpokládá vyřešení jejich situace do 1 roku od odchodu dítěte od rodičů. V průběhu tohoto roku by se mělo ukázat, jestli rodiče zvládnou změnit své podmínky tak, aby se dítě vrátilo k sobě domů. Když se situaci

dítěte nepodaří vyřešit, je zřejmé, že k rodičům se v nejbližší době nevrátí a dítěti se hledá pěstounská péče dlouhodobá. Pokud rodiče dají souhlas k adopci či dlouhodobě nebudou projevovat zájem, budou dítěti vytipováni noví rodiče – osvojitelé (Zezulová, 2017).

2. *Pěstounská péče* (také nazývaná dlouhodobá) je určena pro děti, u kterých se předpokládá, že doba, kterou stráví mimo rodinu, bude delší než 1 rok. Tedy v dané době vše nasvědčuje tomu, že rodiče v nejbližší době nebudou moci převzít své dítě zpět do péče a zároveň dítě není právně volné pro adopci. Děti jsou tak umístěny do pěstounské rodiny na neznámo dlouhou dobu (nejdéle do zletilosti dítěte), případně s určitým, avšak nejistým časovým horizontem (např. když je rodič dítěte ve vězení, ale není jisté, zda po jeho propuštění bude schopen zajistit podmínky péče o dítě) (Zezulová, 2017).

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně 1 rok. To neplatí pouze v případech, že k témuž pěstounovi jsou také svěřeni sourozenci již svěřeného dítěte. Období maximální délky 1 roku v pěstounské péči na přechodnou dobu se počítá od okamžiku, kdy je pěstounovi svěřen poslední sourozenec (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

2.1.4 Poručenství

Poručník je zákonný zástupce dítěte, kterého ustanovuje soud tehdy, pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven (např. z důvodu dlouhého výkonu trestu) nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Pokud poručník o dítě osobně nepečuje, vykonává pouze funkci zákonného zástupce dítěte (Zezulová, 2017).

Poručníka jmenuje soud a má v zásadě stejná práva a povinnosti jako rodič, nemá však k dítěti vyživovací povinnosti. Jeho rozhodnutí ve významných záležitostech podléhají schválení soudu (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Při jmenování poručníka dává soud přednost osobě, kterou doporučili sami rodiče, zejména pokud jde o někoho z příbuzných nebo osob dítěti nebo rodině blízkých. Do doby, než je jmenován poručník – fyzická osoba, vykonává funkci poručníka orgán sociálně-právní ochrany (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Poručníkem lze jmenovat pouze plně svéprávnou osobu, která svým způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Do funkce poručníka může soud jmenovat i dvě osoby – zpravidla jsou manželé (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo dítě svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi. To platí samozřejmě i v případě, kdy poručník o dítě osobně pečuje i se svým manželem (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Poručenství zaniká, nabude-li alespoň jeden z rodičů poručenice rodičovskou odpovědnost (popř. nabude schopnost ji vykonávat). Také zaniká, když se dítě stane svéprávným nebo pokud je osvojeno (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

2.1.5 Opatrovník

Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně jeho zájmy, nebo je-li to v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu. Jmenovaný opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, je-li v zájmu dítěte zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci rozhodl v záležitosti dítěte (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

V rozhodnutí o jmenování opatrovníkem soud uvede zejména, proč je opatrovník jmenován, zda a jak je omezena doba, po niž má funkci vykonávat a jaká jsou jeho práva a povinnosti. Dříve než opatrovník přistoupí v zastoupení dítěte k právnímu jednání, k jehož provedení byl jmenován, zjistí se stanovisko (je-li to možné a vhodné) rodiče, dítěte a dalších osob (ÚZ 1098 Rodinné právo, 2015).

Na činnost opatrovníka dohlíží soud, který ho ustanovil. Soud se zajímá zejména o správu majetku vykonávanou opatrovníkem a činí v tomto směru nutná a vhodná opatření. Opatrovník je povinen po skončení zastupování předložit soudu závěrečný účet ze správy majetku opatrovaného. Soud může opatrovníkovi uložit, aby podával pravidelné zprávy o své činnosti. Soud také vyřizuje podněty a upozornění (kohokoli) stran zájmu opatrovaného a činí vhodná opatření (Veřejný ochránce práv, 2014).

2.2 Odkud a komu se svěřuje dítě do nové rodiny

Na základě právní úpravy platné od 1. 1. 2013 by mělo docházet k omezování ústavní výchovy v rámci kojeneckých ústavů a dětských domovů. Děti by měly častěji přecházet do náhradního rodinného prostředí (Bubleová, 2014).

Dítě může být svěřeno do nové (náhradní) rodiny:

- Z původní rodiny
- Z porodnice
- Z dětského domova pro děti mladší tří let (kojeneckého ústavu)
- Z dětského domova nebo jiného školského zařízení
- Ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc včetně dětského centra
- Ze zařízení pro osoby se zdravotním postižením
- Z azylového domu (Bubleová, 2014)

Zažádat o možnost stát se osvojitelem či pěstounem můžou:

- Osoby, které nežijí v žádném partnerském svazku
- Osoby žijící v partnerském svazku bez uzavření manželství
- Osoby, které nemohou mít vlastní děti
- Rodiny s vlastními dětmi
- Rodiny s dalšími dětmi přijatými do náhradní rodinné péče
- Osoby ve středním věku, jež mají přiměřené představy o věku dítěte, které chtějí do péče přijmout
- Osoby se zdravotními problémy, pokud jejich zdravotní stav má dobrou prognózu a nijak neomezuje jejich pečovatelské a výchovné schopnosti (Bubleová, 2014).

Krajský úřad (v Praze Magistrát Hl. m. Prahy) provede posouzení zdravotního stavu žadatelů posudkovým lékařem a zajistí absolvování přípravy na přijetí dítěte. Po jejím ukončení následuje psychologické vyšetření. Účelem psychologického vyšetření je posouzení vhodnosti žadatelů a také jejich osobnostních předpokladů k přijetí dítěte se specifickými potřebami (Gabriel, 2008).

Všichni žadatelé o osvojení dítěte ještě před tím, než se definitivně rozhodnou podat žádost by si měli položit tyto zásadní otázky:

1. Jsem si jist, že chci mít dítě v náhradní rodinné péči?
2. Mám základní právní informace o tom, co znamená ta forma náhradní rodinné péče, o kterou usiluji?
3. Hodlám dítěti věnovat většinu svého času?

4. Nemám pro příštích několik let jiný časově mimořádně náročný životní cíl, který mě láká (např. dálkové studium, rozjezd podnikání, cestování, hledání práce v cizině)?
5. Cítím se fyzicky i psychicky schopen postarat se o dítě ještě několik let po jeho zletilosti než pouze do jeho 18 let?
6. Je mým vlastním rozhodnutím přijmout dítě do náhradní rodinné péče? Není to jen snaha vyhovět, maskující osobní nechuť k takovém kroku?
7. Mám na to patřičné zázemí? Tj. mám s dítětem kde bydlet, mám základní materiální podmínky včetně alespoň malé finanční rezervy.
8. Je někdo, kdo mě v péči o dítě zastoupí, pokud se musím nečekaně pobýt pár dní v nemocničním zařízení?
9. Nelpím na svém dosavadní životním stylu, na zaběhnutém pořádku doma, snesu určitou míru nepořádku?
10. Není v mém okolí někdo, na kom mi hodně záleží a kdo by mému rozhodnutí zároveň nepřál?
11. Jsem otevřený a tolerantní k druhým?
12. Co jsem v životě dokázal, co se mi podařilo?
13. Co se mi v životě nepovedlo, co mi schází?
14. Jaké jsem měl dětství?
15. Jaké byly mé partnerské vztahy, manželství?
16. Jsem ochoten vzdát se svého pohodlí?
17. Jsem opravdu schopen naplno se věnovat dítěti?
18. Věřím, že obhájím své rozhodnutí před širší rodinou a okolím?
19. Jsem ochoten výrazně omezit své profesní nasazení, pokud to bude situace vyžadovat?
20. Jsem ochoten se přizpůsobit?
21. Dovedu si představit, co obnáší výchova dítěte?
22. Dovedu si konkrétně představit, jaké by dítě mělo být?
23. Dovedu posoudit, jaké dítě bych opravdu nedokázal vychovávat?
24. Mohu upřímně říci, čím mohu být pro dítě prospěšný?
25. Budu schopen přijmout minulost dítěte?
26. Budu umět porozumět jeho pocitům?

27. Budu mít odvalu s ním opakovaně hovořit o jeho minulosti a původní rodině?
(Gabriel, 2008)

2.3 Zprostředkování náhradní rodinné péče

Rozhodnutí soudu o osvojení nebo svěřením dítěte do pěstounské péče předchází řada činností. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje postup žadatelů a postup orgánů sociálně-právní ochrany při vyhledávání vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro děti, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině a pro které je třeba zajistit péči v náhradní rodině (Proces zprostředkování, 2013).

Zprostředkováním začíná vlastní proces zajišťování náhradní rodinné péče pro dítě, který zaručuje dětem i žadatelům potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů (Proces zprostředkování, 2013).

Proces zprostředkování má několik fází a podle § 19a zákona o sociálně-právní ochraně dětí spočívá:

- Ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí.
- Ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.
- V odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.
- Ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou (Proces zprostředkování, 2013).

Zprostředkování se provádí jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo je přijmout do pěstounské péče. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností (v Praze u příslušné Městské části) podle místa trvalého pobytu žadatele (Proces zprostředkování, 2013).

Vnitrostátní zprostředkování v rámci České republiky zajišťují krajské úřady. Osvojení dětí ve vztahu k cizině pak zprostředkovává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (Proces zprostředkování, 2013).

2.3.1 Žádost a spisová dokumentace

Nejprve obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu založí spisovou dokumentaci dítěte, pro které je třeba zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou

péči a spisovou dokumentaci žadatele, do které shromáždí potřebné doklady pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Potřebné dokumenty je třeba založit ke spisovému materiálu, aby bylo zahájeno řízení soudu (Proces zprostředkování, 2013).

Spisová dokumentace dítěte

Ve spisové dokumentaci dítěte, pro které se zprostředkovává náhradní rodinná péče, se uvádí tyto údaje:

- Osobní údaje dítěte
- Doklad o státním občanství
- Údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců
- Doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení
- Rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte (bylo-li vydáno)
- Zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte (Proces zprostředkování, 2013)

Součástí spisové dokumentace je zpravidla také vyhodnocení situace dítěte a rodiny (Proces zprostředkování, 2013).

Žádost a spisová dokumentace žadatelů

Žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče a spisová dokumentace žadatelů obsahuje tyto položky:

- Žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje
- Doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky
- Opis z evidence Rejstříku trestů
- Zprávu o zdravotním stavu
- Údaje o ekonomických a sociálních poměrech
- Písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty tří let od zařazení do evidence byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny, nebo zda žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny.
- Písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, (zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro

dítě vhodné výchovné prostředí) a kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

- Souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny
- Stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti (Proces zprostředkování, 2013)

Krajský úřad zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče na základě odborného posouzení (Proces zprostředkování, 2013).

2.3.2 Odborné posouzení

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje:

- Posouzení dítěte a žadatele
- Zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny
- Vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny
- Posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny
- Zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost (Proces zprostředkování, 2013)

U dětí se posuzuje:

- Úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků
- Vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem (Proces zprostředkování, 2013)

U žadatelů se posuzuje:

- Charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav
- Předpoklad vychovávat dítě
- Motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěření do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěření do pěstounské péče (Proces zprostředkování, 2013)

Žadatelé o osvojení a pěstounskou péči mají podle § 53 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí povinnost podrobit se vyšetření zdravotního stavu, sdělit údaje o svém

zdravotním stavu a sdělit název a adresu poskytovatele zdravotních služeb, v jehož péči jsou (Proces zprostředkování, 2013).

Pokud žadatelé úspěšně projdou odborným posouzením na krajském úřadě, obdrží následně správní rozhodnutí o *zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli* nebo o *zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny*, případně o zařazení do obou evidencí (v případě zdvojené žádosti) (Gabriel, 2008).

2.3.3 Příprava na přijetí dítěte do rodiny

Jednou z podmínek pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je, že se žadatel o svěřením dítěte do některé z forem náhradní rodinné péče účastní přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad. Časový rozsah příprav činí nejméně 48 hodin pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči (Proces zprostředkování, 2013).

Po zúčastnění se přípravy k přijetí dítěte do rodiny nastává nejdelší období celého procesu – období čekání na nabídku konkrétního dítěte. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí žádná čekací doba stanovena není. V rámci zprostředkování náhradní rodinné péče se nehledá vhodné dítě pro rodiče, ale vhodné rodiče pro dítě, protože v samotném středu vždy stojí zájem dítěte. Pro konkrétní dítě se hledá nejvhodnější rodina. Zohledňuje se například prostředí, ve kterém žadatelé bydlí (venkov – město), teoretické a praktické zkušenosti s dětmi, zkušenosti s případným drobným zdravotním handicapem dítěte a schopnost zajistit odpovídající léčbu a rehabilitaci, bytové a sociální podmínky, toleranci k rizikovější rodinné anamnéze dítěte, preferenci k pohlaví, apod. (Gabriel, 2008).

Zohlednění čekací doby například ztrácí význam při toleranci k dítěti zdravotně výrazněji handicapovanému či etnicky odlišnému. Žadatelé ochotní přijmout takové dítě zpravidla přirozeně „předběhnou“ celou řadu žadatelů. Splňují-li všechny zákonné podmínky pro zprostředkování, může jim být nabídnuto dítě třeba i pár týdnů po zařazení do evidence. Obecně platí: „*Čím jsou nároky žadatelů vyšší, tím se zpravidla doba čekání prodlužuje*“ (Gabriel, 2008).

Doba, kterou žadatelé čekají na přidělení dítěte do rodiny, se také značně různí podle regionu, ve kterém mají trvalé bydliště. V některém je dlouhodobě méně, v některém více žadatelů (Gabriel, 2008).

2.3.4 Výběr osvojitele nebo pěstouna pro dítě

Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v evidenci tohoto krajského úřadu žadatele z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem a z evidence žadatelů vedené jiným krajským úřadem (Proces zprostředkování, 2013).

Krajský úřad při zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče přihlíží:

- K výsledkům odborného posouzení dítěte
- K výsledkům odborného posouzení žadatele
- K vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny
- K plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte (Proces zprostředkování, 2013)

Na základě písemného oznámení krajského úřadu má žadatel právo seznámit se s dítětem a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Žadatel má možnost seznámit se s dítětem a podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo do péče budoucích pěstounů, a to nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu o tom, že byl pro konkrétní dítě vybrán jako vhodný osvojitel nebo pěstoun (Proces zprostředkování, 2013).

2.3.5 Vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí pro soud

O osvojení dítěte nebo o jeho svěřeni do pěstounské péče rozhoduje soud. Soud je při rozhodování o svěřeni dítěte do pěstounské péče nebo o osvojení dítěte povinen vyžádat si stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Proces zprostředkování, 2013).

Zprostředkování náhradní rodinné péče nemá za cíl za každou cenu uspokojit všechny žadatele. Cílem je uspokojit právo a potřebu dítěte vyrůstat, pokud možno v co nejkvalitnějším rodinném prostředí. Ne všichni žadatelé zařazení do evidence se dítěte zákonitě musí dočkat. Na tuto skutečnost jsou vždy vhodné žadatelé předem upozorněni. I přes to, že počet neuspokojených žadatelů je celkově poměrně nízký, měli by i s touto variantou při plánování svého dalšího života do budoucna počítat (Matějček, 1999).

2.4 Klady a zápory náhradní rodinné péče

Přijetí cizího dítěte do péče s sebou přináší nejenom spoustu pozitivních poznatků, ale i záporných. Klady a zápory se netýkají pouze rodičů přijímající dítě, ale i dítěte přijímající

nové rodiče. Některé jsou viditelné hned, jiné se objeví až s přibývajícím věkem dítěte a zůstává otázkou, zda jsou připravené je akceptovat obě strany a do jaké míry.

Klady náhradní rodinné péče

Pozitiv a štěstí, které přináší dítě do rodiny je bezesporu velmi mnoho a čím je dítě mladší, tím intenzivněji je rodiče vnímají.

- a) *Vzniká nová rodina*, kdy dítě dostává jedinečnou možnost žít ve fungující rodině, přijímat lásku pečujících osob i se jí naučit dávat. Je mu zajištěn nejenom správný psychomotorický vývoj, ale i pocit bezpečí a zázemí (Bubleová, 2014).
- b) *Nejvhodnější rodina* je taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je – se všemi jeho radostmi i starostmi, přednostmi, ale také riziky ve vývoji, s jeho minulostí, osobní i rodinnou anamnézou, s důsledky jeho pobytu v ústavním zařízení nebo nefungující rodině, s existencí jeho původních rodičů a sourozenců a v případě pěstounské péče i s případnou účastí rodičů dítěte nebo jiných příbuzných na jeho další výchově. Výběr rodiny pro konkrétní dítě závisí především na míře nároků, požadavků, toleranci a sociálně psychologickém posouzení žadatelů. Jedná se o velice závažné rozhodnutí, proto se ho účastní na pozvání pracovníků krajského úřadu i odborníci na náhradní rodinnou péči z různých profesí. Jejich úkolem je doporučit konkrétnímu dítěti to nejvhodnější rodinné prostředí (Bubleová, 2014).

Zápory náhradní rodinné péče

Se zápory náhradní rodiny se musí ve větší míře sžít samotné děti, protože rodiče na ně byli již „připravováni“ během osvojovacího procesu a měli (na rozdíl od dítěte) možnost výběru. Po všudypřítomných předsudcích od svého okolí, je nutné vzít v úvahu i další možná rizika a zátěž, na kterou je potřeba se včas připravit.

- a) *Ztráta známého prostředí* je většinou těžší pro starší děti, u kterých hraje roli skutečnost, že dítě většinou vyrůstalo v jiném prostředí než rodinném. Je velmi pravděpodobné, že starší dítě již v minulosti zažilo nějaké zklamání, ztrátu blízkého člověka, pocit neúspěchu a zoufalství, a proto je pro něj mnohem náročnější rozloučit se s lidmi, na které bylo doposud zvyklé, s určitými denními návyky a zaběhlými způsoby chování. Má strach, co přijde nyní a bude si v nové rodině vyžadovat zvýšenou pozornost (Bubleová, 2014).

- b) *Děti jiného etnika* často čekají na osvojení ze všech dětí nejdéle, protože z přijetí dětí jiného původu – u nás nejčastěji romského a asijského – panují mezi žadateli značné obavy. Nejčastěji mají strach z toho, zda etnicky odlišné dítě přijme širší rodina a okolí. Někteří žadatelé naopak zvažují přijmout romské či tzv. poloromské dítě z důvodu, aby si zkrátili dobu čekání. S etnicky odlišným dítětem musí být žadatelé od samého začátku připraveni mluvit o jeho původu – je potřeba mít dostatek informací o kultuře, z níž k nám přichází. Je velmi důležité, aby dítě mělo možnost pravidelně se setkávat s dalšími dětmi téhož původu žijícími náhradních rodinách (Bubleová, 2014).

2.5 Přehled právních předpisů upravující osvojení

Problematiku osvojení dítěte upravuje několik právních předpisů nejenom na úrovni vnitrostátního práva, ale i na úrovni mezinárodního, když Česká republika ratifikovala mezinárodní smlouvy.

Mezinárodní osvojení

Speciální úprava podmínek mezinárodního osvojení je provedena v celé řadě mezinárodních dokumentů:

- *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí*
- *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o osvojení dětí*
- *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení* (Provazníková, 2002)

Vnitrostátní právo problematiky osvojení

V podmínkách vnitrostátního práva upravuje problematiku osvojení:

- *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 3, 25, 26 a 35*
- *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 794 a násl.*
- *Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 427 a násl.*

- *Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 - § 63 (Legislativa vztahující se k sociálně-právní ochraně dětí, 2019).*

3 Praktická část

Praktická část se zabývá vyhodnocením výsledků dotazníkového šetření a následně také vyvozením odpovědí na stanovené výzkumné otázky.

3.1 Cíle a výzkumné otázky

Cílem této práce je pomocí dotazníkového šetření zjistit, zda mají respondenti (dále jen žáci) na základní škole znalosti o náhradní rodinné péči a jaké k ní zauímají osobní názory či postoje. Výzkum je zaměřený zejména na problematiku adopce jakožto jednu z forem náhradní rodinné péče.

Cíle výzkumu

Hlavní cíl: Zjistit, zda mají žáci vybrané základní školy znalosti o adopci jakožto formě náhradní rodinné péče.

Dílčí cíl výzkumu 1: Zjistit, zda mají žáci vybrané základní školy, znalosti o náhradní rodinné péči.

Dílčí cíl výzkumu 2: Zjistit, jaké mají žáci vybrané základní školy, osobní názory a postoje k problematice adopce.

Dílčí cíl výzkumu 3: Zjistit, kolik žáků vybrané základní školy, má osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Jaké znalosti mají žáci vybrané základní školy o adopci jakožto formě náhradní rodinné péče?

Dílčí výzkumná otázka 1: Jaké znalosti mají žáci vybrané základní školy o náhradní rodinné péči?

Dílčí výzkumná otázka 2: Jaké jsou osobní názory a postoje žáků vybrané základní školy k problematice adopce?

Dílčí výzkumná otázka 3: Kolik žáků vybrané základní školy má osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí?

3.2 Metodika výzkumu

Pro výzkumnou část práce byla zvolena kvantitativní metoda sběru dat za pomoci nestandardizovaného dotazování. Jako výzkumný nástroj byl použit dotazník a jeho administrace probíhala písemně formou tužka-papír. Odpovědi žáků jsou vyhodnoceny metodou komparace. Statistické zpracování zahrnuje třídění dat a publikaci formou slovního popisu, tabulek a grafů.

3.2.1 Popis cílové skupiny

Cílovou skupinou dotazníkového šetření jsou žáci 9. tříd navštěvující ZŠ Škvorec v okrese Praha-Východ ve Středočeském kraji. Základní škola byla zvolena z toho důvodu, že věková kategorie dětí přibližně mezi 14. – 15. rokem již mívá nějaké povědomí o náhradní rodinné péči získané hlavně z rodinného prostředí a vrstevnické skupiny. Učivo náhradní rodinné péče se probírá v hodinách rodinné výchovy v 9. ročníku, proto byly vybrány právě tyto třídy a po domluvě pedagogové počkali na probírání daného učiva až na dobu, kdy obdrželi zadání dotazníkového šetření k této bakalářské práci. Konkrétně ZŠ Škvorec byla vybrána z důvodu dobré znalosti místního prostředí a tamějšího pedagogického sboru. Vzhledem k tomu, že se jedná o malou školu, kde je vždy otevřena maximálně jedna třída daného ročníku, muselo se z důvodu dostatečného počtu respondentů k výzkumu dotazníkové šetření provést ve dvou skupinách – nejprve končící žáci 9. třídy (u těch proběhlo dotazníkové šetření v červnu 2018) a poté v nové třídě žáků 9. tříd (zde proběhlo dotazníkové šetření v říjnu 2018).

3.2.2 Dotazníkové šetření

Za účelem výzkumu byl vytvořen nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce, jehož vzor je uveden v příloze č. 1 této práce. Dotazník byl zcela anonymní a odpovědi nesměly být známkovány zadávajícím učitelem jako podklad klasifikace žáků hlavně z toho důvodu, že byl koncipován tak, aby zjistil stávající znalosti žáků o dané problematice ještě před výkladem učiva v rodinné výchově. Žáci byli ještě před vyplňováním dotazníku obeznámeni o podstatě a důvodu dotazníkového šetření a obdržely zadávajícím učitelem pokyny k řádnému vyplnění.

V dotazníku bylo celkem 20 otázek. Následující přehledná tabulka ukazuje, které typy otázek byly v dotazníku použity a v jakém počtu:

Tabulka 2: Typy otázek použitých v dotazníku

Typ otázky		Počet otázek v dotazníku
Uzavřené	Dichotomické (2 varianty odpovědi)	6
	Polytomické - výběrové (výběr jedné odpovědi)	8
	Polytomické - výčtové (výběr více odpovědí)	3
	Polytomické - stupnicové (určující pořadí odpovědí)	1
Otevřené		1
Škálovací		1

Z hlediska dílčích cílů můžeme 20 dotazníkových otázek rozdělit ještě do několika kategorií:

- a) 12 otázek zjišťovalo znalosti žáků o náhradní rodinné péči se zaměřením na adopci
- b) 7 otázek zjišťovalo postoje a názory žáků k náhradní rodinné péči se zaměřením na adopci
- c) 1 otázka sloužila jako pomocná k rozdělení žáků podle pohlaví z důvodu zpracování dat

Sběr dat probíhal ve dvou skupinách mezi žáky 9. třídy na ZŠ Škvorec. První skupina žáků vyplňovala dotazníky v červnu 2018 a druhá skupina v říjnu 2018. V první skupině bylo přítomno v den vyplňování dotazníkového šetření 31 žáků a u druhé skupiny 29 žáků. Každý z žáků dotazník vyplnil a odevzdal zadávajícímu pedagogovi, tudíž k vyhodnocování dat bylo sesbíráno přesně 60 vyplněných dotazníků. Zadávání dotazníkového šetření mezi žáky si po vzájemné domluvě řídila výhradně škola a zadávající pedagogové měli žáky řádně poučit před zadáváním dotazníku, dohlédnout na jeho nezhodnocení a po vybrání vyplněných dotazníků provést správnou reflexi a diskuzi na téma náhradní rodinné péče.

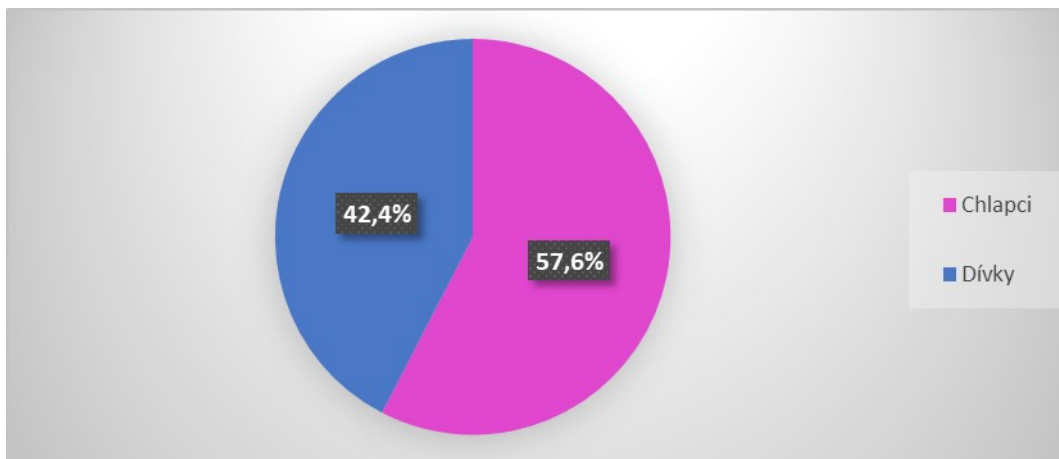
3.3 Výsledky dotazníkového šetření

Výsledky byly zpracovány na základě odpovědí žáků v dotaznících. Zadávajícími pedagogy bylo rozdáno žákům celkem 60 dotazníků, které byly následně obdrženy vyplněné zpět ke zpracování dat. Návratnost 100 %. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 60 žáků, z toho 35 chlapců a 25 dívek. Jeden dotazník musel být pro neúplnost a nekorektnost zcela vyřazen. Do statistického sběru dat po vyřazení výše zmíněného dotazníku tedy počítáme s 59 vyplněnými dotazníky od žáků – od 34 chlapců a 25 dívek.

Výsledky jsou pro lepší přehlednost zaznamenány graficky či tabelárně a vždy opatřené slovním komentářem.

Otázka č. 1: Jakého jste pohlaví?

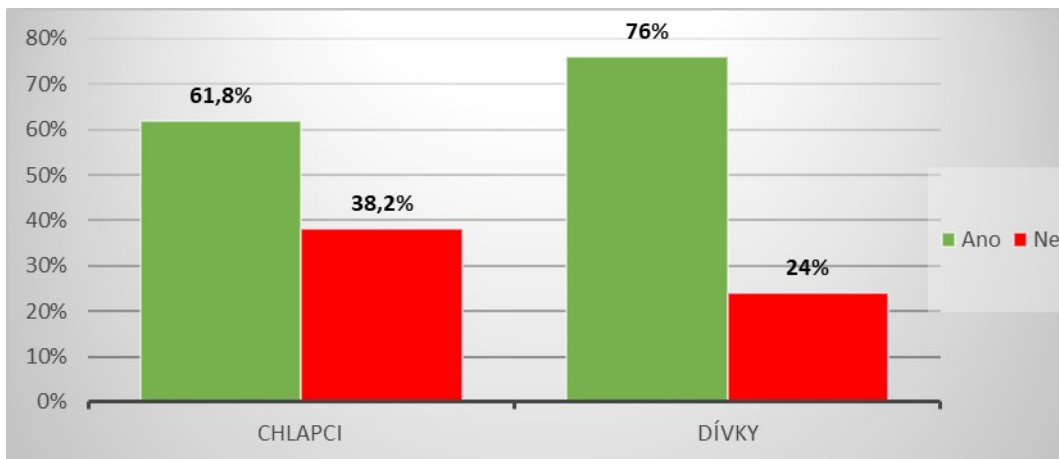
Graf 1: Zastoupení žáků podle pohlaví

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 59 žáků – z toho 34 (57,6 %) chlapců a 25 (42,4 %) dívek.

Otázka č. 2: Setkali jste se již někdy v minulosti s pojmem „náhradní rodinná péče“?

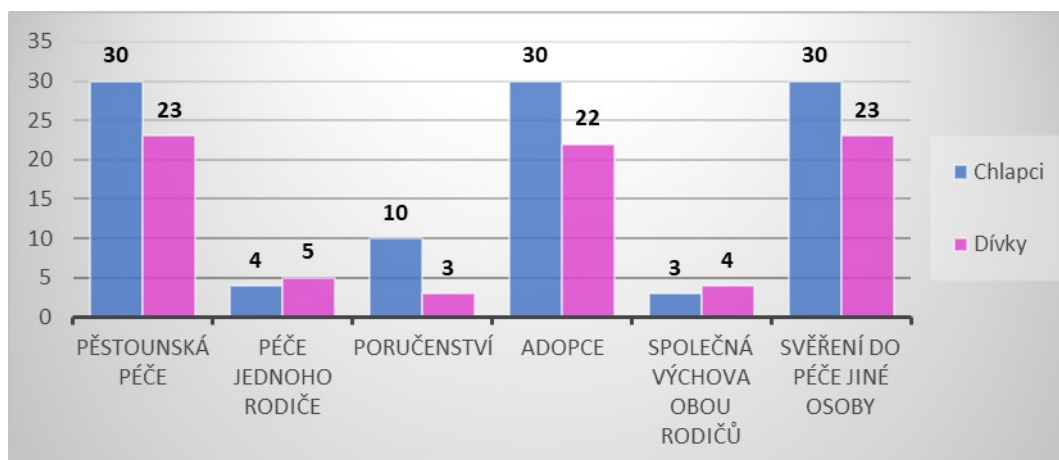
Graf 2: Pojem „náhradní rodinná péče“

S pojmem „náhradní rodinná péče“ se setkala celkem 40 žáků – z toho 21 (61,8 %) chlapců a 19 (76 %) dívek. Celkem 19 žáků, které tvořilo 13 (38,2 %) chlapců a 6 (24 %) dívek, nevěděli, co si pod tímto pojmem představit.

Otázka č. 3: Které z uvedených možností patří do náhradní rodinné péče?

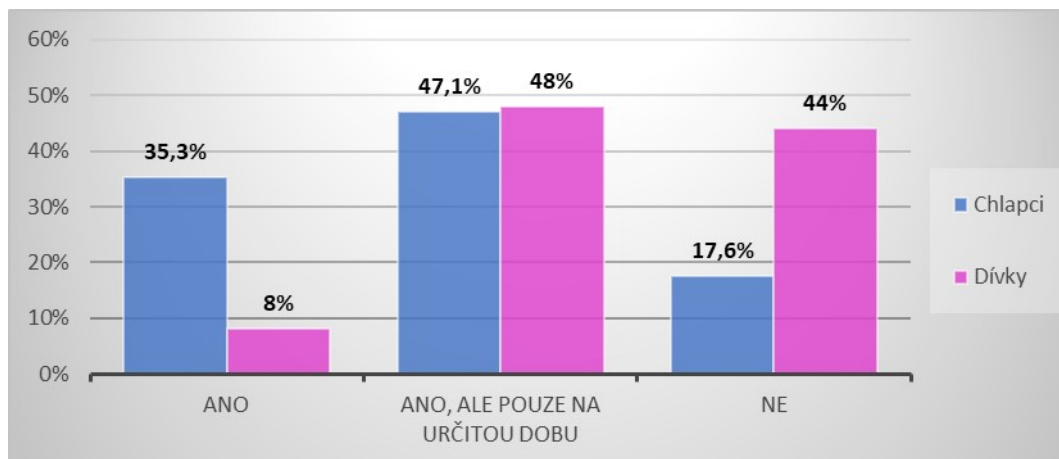
Graf 3: Typy náhradní rodinné péče

Žáci měli za úkol v otázce č. 3 zaškrtnout křížkem, které z uvedených forem péče patří do náhradní rodinné péče. Pěstounskou péči i svěření do péče jiné osoby označilo shodně 30 chlapců a 23 dívek, adopci 30 chlapců a 22 dívek, poručenství 10 chlapců a 3 dívky. Péči jednoho rodiče označili 4 chlapci a 5 dívek a společnou výchovu obou rodičů zaškrtnuli 3 chlapci a 4 dívky.

Otázka č. 4: Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů u pěstounské péče?

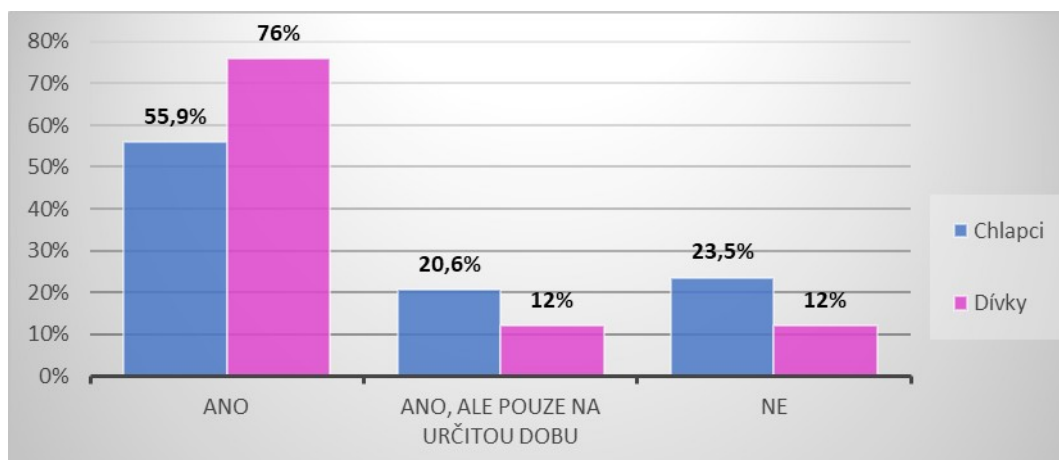
Graf 4: Práva a povinnosti rodičů u pěstounské péče

Skutečnost, že nezanikají zcela práva a povinnosti biologických rodičů u pěstounské péče, protože rodičům ze zákona zůstává vyživovací povinnost, vědělo celkem 17 žáků – pouze 6 (17,6 %) chlapců a 11 (44 %) dívek. Až 12 (35,3 %) chlapců a 2 (8 %) dívky si mysleli, že zanikají zcela. Dalších 16 (47,1 %) chlapců a 12 (48 %) dívek si myslelo, že zanikají, ale pouze na určitou dobu.

Otázka č. 5: Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů u osvojení?

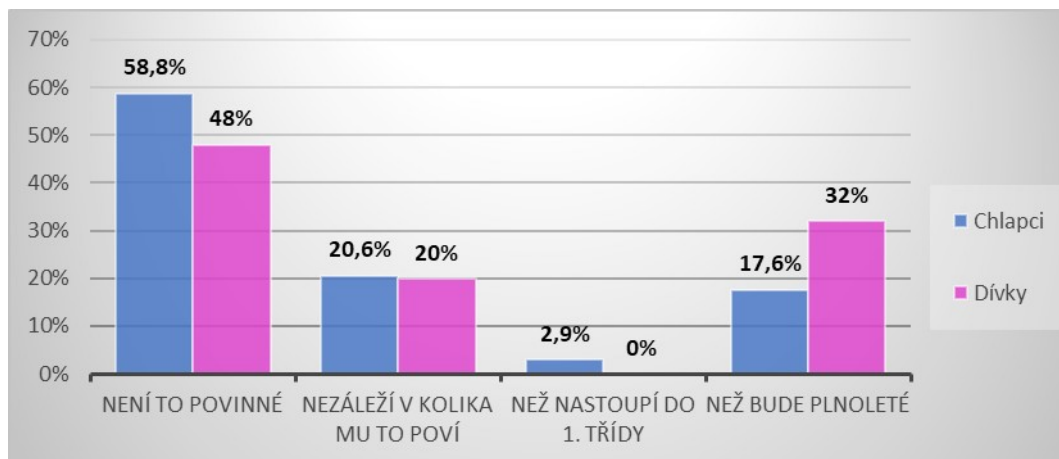
Graf 5: Práva a povinnosti rodičů u osvojení

Skutečnost, že práva a povinnosti biologických rodičů u osvojení zanikají zcela, vědělo celkem 38 žáků – z toho 19 (55,9 %) chlapců a 19 (76 %) dívek. 7 (20,6 %) chlapců a 3 (12 %) dívky si mysleli, že zanikají pouze na určitou dobu a že nezanikají vůbec tvrdilo 8 (23,5 %) chlapců a 3 (12 %) dívky.

Otázka č. 6: Do kolika let věku dítěte je povinnost náhradních rodičů říct dítěti, že je osvojené?

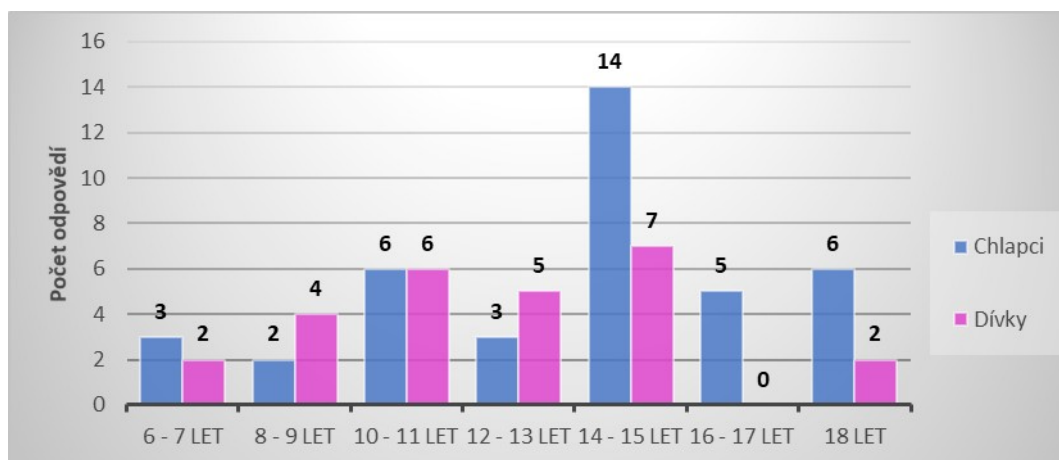
Graf 6: Povinnost rodičů říct dítěti o jeho osvojení

Dnes již zákon jasně udává, že dítě musí být vědět, že bylo osvojeno do doby, než zahájí povinnou školní docházku. Správnou odpověď měl pouze 1 (2,9 %) chlapec ze všech 59 žáků. Dokonce 20 (58,8 %) chlapců a 12 (48 %) dívek si myslelo, že to není povinné, dalších 7 (20,6 %) chlapců a 5 (20 %) dívek tvrdilo, že nezáleží, v kolika letech se to dozví a 6 (17,6 %) chlapců s 8 (32 %) dívkami by to dítěti oznámilo, než bude plnoleté.

Otázka č. 7: V jakém věku je podle Vás nevhodnější dítěti oznámit, že je osvojené?

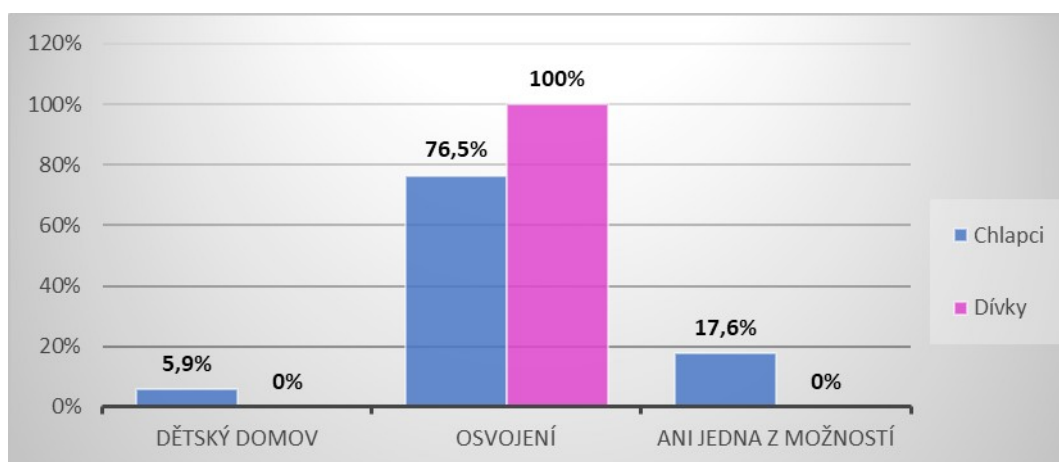
Graf č. 7: Osvojení dítěte

Žáci byli požádáni, aby uvedli v kolika letech je podle nich nevhodnější dítěti oznámit, že je osvojené – pokud se pomine skutečnost, že by mu to třeba nepověděli. Nejčastěji uváděným věkem, který označilo 14 (41,2 %) chlapců a 7 (28 %) dívek, bylo 14 – 15 let, dále věk 10 – 11 let označilo 6 (17,6 %) chlapců a 6 (24 %) dívek, věk 12 – 13 let 3 (8,8 %) chlapci a 5 (20 %) dívek, věk 18 let 6 (17,6 %) chlapců a 2 (8 %) dívky, věk 8 – 9 let 2 (5,9 %) chlapci a 4 (16 %) dívky, věk 6 – 7 let 3 (8,8 %) chlapci a 2 (8 %) dívky a věk 16 – 17 let označilo 5 (14,7 %) chlapců a žádná dívka.

Otázka č. 8: Jaká je podle Vás nejlepší forma náhradní rodinné péče pro dítě?

Graf 8: Nejlepší forma náhradní rodinné péče

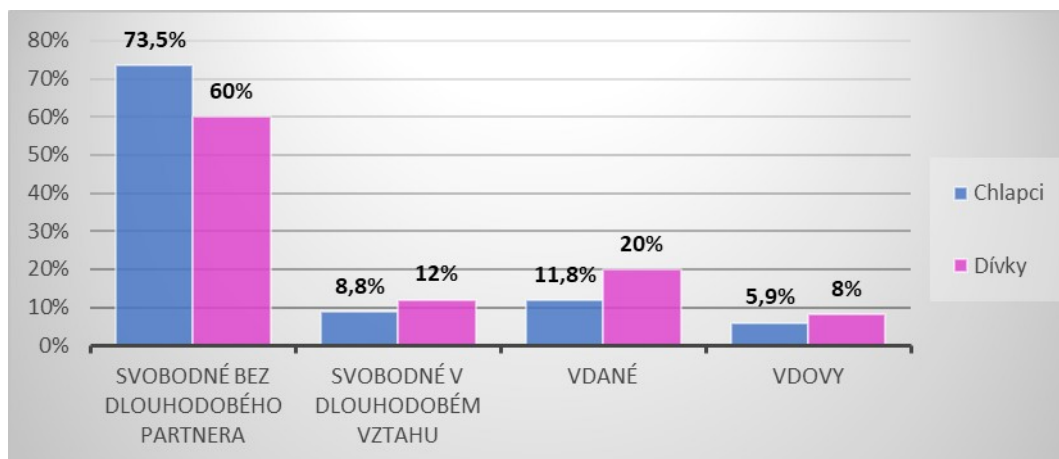

Podle názoru 26 (76,5 %) chlapců a všech 25 dívek je nejlepší formou náhradní rodinné péče pro dítě osvojení. Celkem si to tedy myslí 51 žáků. Další 2 (5,9 %) chlapci zastávají

názor, že nejlepší je dětský domov a 6 (17,6 %) chlapců si myslí, že ani jedna z uvedených možností není pro dítě nejvhodnější.

Otázka č. 9: Které ženy dávají nejčastěji své dítě k osvojení?

Graf 9: Ženy dávající dítě k osvojení

Nejčastěji dávají podle 25 (73,5 %) chlapců a 15 (60 %) dívek dítě k osvojení ženy svobodné bez dlouhodobého partnera. Svobodné ženy v dlouhodobém vztahu označili 3 (8,8 %) chlapci a 3 (12 %) dívky, vdané ženy 4 (11,8 %) chlapci a 5 (20 %) dívek a vdovy 2 (5,9 %) chlapci a 2 (8 %) dívky.

Otázka č. 10: Které ženy se nejčastěji vzdávají svého dítěte?

Tabulka 3: Důvody žen vzdát se svého dítěte

Otázka č. 10	Chlapci	Dívky
Zaškrtněte 5 nejčastějších důvodů, proč si myslíte, že se ženy vzdávají svého dítěte:	Počet	Počet
Svobodné matky, které nejsou schopny vytvořit si k dětem přiměřený citový vztah a poskytnout mu dostatečnou mateřskou péči	24	13
Ženy, které vědí, že se jim má narodit mentálně postižené nebo vážně nemocné dítě a již nelze přerušit těhotenství	17	13
Ženy, které chtějí místo rodiny budovat kariéru	19	14
Nezletilé dívky, u nichž z nějakého důvodu nebylo provedeno přerušení těhotenství včas	24	23
Ženy nezkušené, nezralé a často lehkomyšlné	17	6
Ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě převážně z důvodů sociálních a zdravotních	26	19
Ženy, které o to požádá jejich dlouholetý partner, ačkoli si ony samy dítě přejí	2	6
Ženy duševně i fyzicky nemocné, které mají už více dětí umístěných v ústavech nebo zařazené v systému náhradní rodinné péče	19	12
Ženy momentálně v těžké životní situaci – např. vážně nemocné	21	14
Jiná možnost, uveďte...	0	1

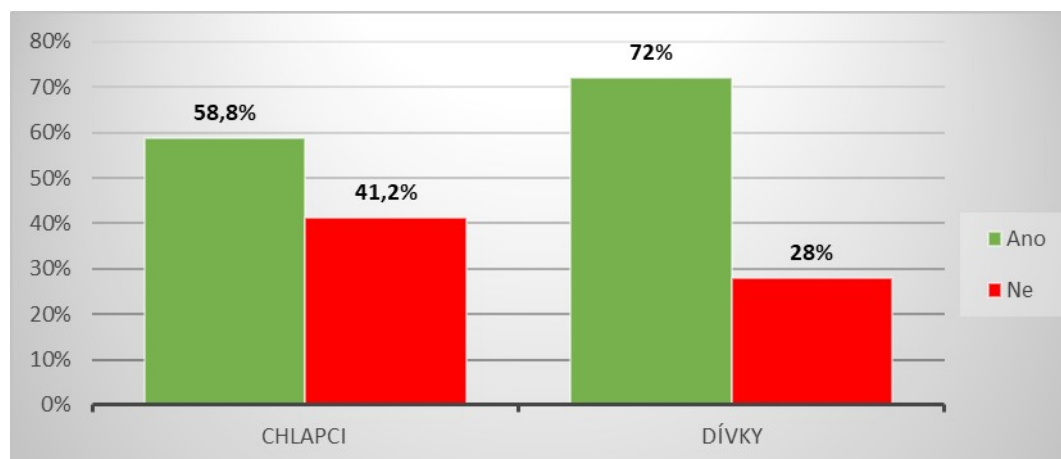
Tabulka k otázce č. 10 znázorňuje četnost odpovědí 59 žáků rozdělené podle pohlaví. Každý z žáků měl zaškrtnout 5 nejčastějších možných důvodů z jejich pohledu na otázku, proč se ženy vzdávají svého dítěte? Pouze jeden chlapec neoznačil všech 5 možných důvodů, ale vybral pouze 4 důvody, zbylých 33 (99,4 %) chlapců vždy označilo 5 možných odpovědí. Také 4 dívky neoznačily všech 5 možných důvodů, ale pouze 4 důvody, ostatních 21 (96,8 %) dívek využilo všech 5 možností.

U chlapců mezi tři nejčastější odpovědi patřilo, že se nejčastěji vzdávají svého dítěte ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě hlavně ze sociálních a zdravotních důvodů (tuto odpověď označilo 26 chlapců), dále svobodné matky, které nejsou schopny vytvořit si k dětem citový vztah a poskytnout mu mateřskou péči (tuto odpověď označilo 24 chlapců), a také nezletilé dívky, u nichž z nějakého důvodu nebylo provedeno přerušení těhotenství včas (tato odpověď byla označena také 24 chlapci). U dívek nejčastější odpovědí bylo, že se vzdávají svého dítěte nezletilé dívky, u nichž nebylo možné přerušit těhotenství. Odpovědělo tak 23 dívek. Další nejčastější odpovědí u dívek bylo, že se dítěte vzdávají ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě ze sociálních a zdravotních důvodů (tuto odpověď označilo 19 dívek). Na třetím místě v četnosti odpovědí u dívek byly hned dvě možnosti. 14 dívek shodně označilo, že se dítěte vzdávají ženy, které chtějí budovat kariéru a ženy momentálně v těžké životní situaci.

Jedna z dívek využila i políčko „jiná možnost“, kde jako další důvod uvedla, že se ženy vzdávají svého dítěte, když nemají dostatečné finanční prostředky a nejsou schopné se tedy o dítě postarat.

Otázka č. 11: *Mají biologičtí rodiče osvojeného dítěte informace o jeho náhradních rodičích?*

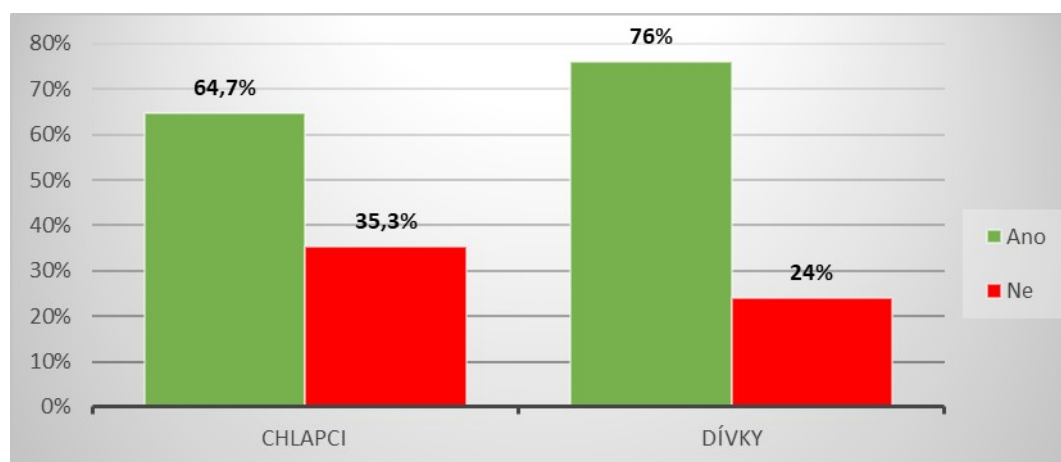
Graf 10: Informace o náhradních rodičích dítěte

O skutečnosti, že biologičtí rodiče nemají informace o náhradní rodičích dítěte v případě osvojení, vědělo celkem 21 žáků – pouze 14 (41,2 %) chlapců a 7 (28 %) dívek. Zbytek žáků – čili 20 (58,8 %) chlapců a 18 (76 %) dívek – si myslí, že biologičtí rodiče informace mají v plném rozsahu.

Otázka č. 12: *Mají náhradní rodiče osvojeného dítěte informace o jeho biologických rodičích*

Graf 11: Informace o biologických rodičích dítěte

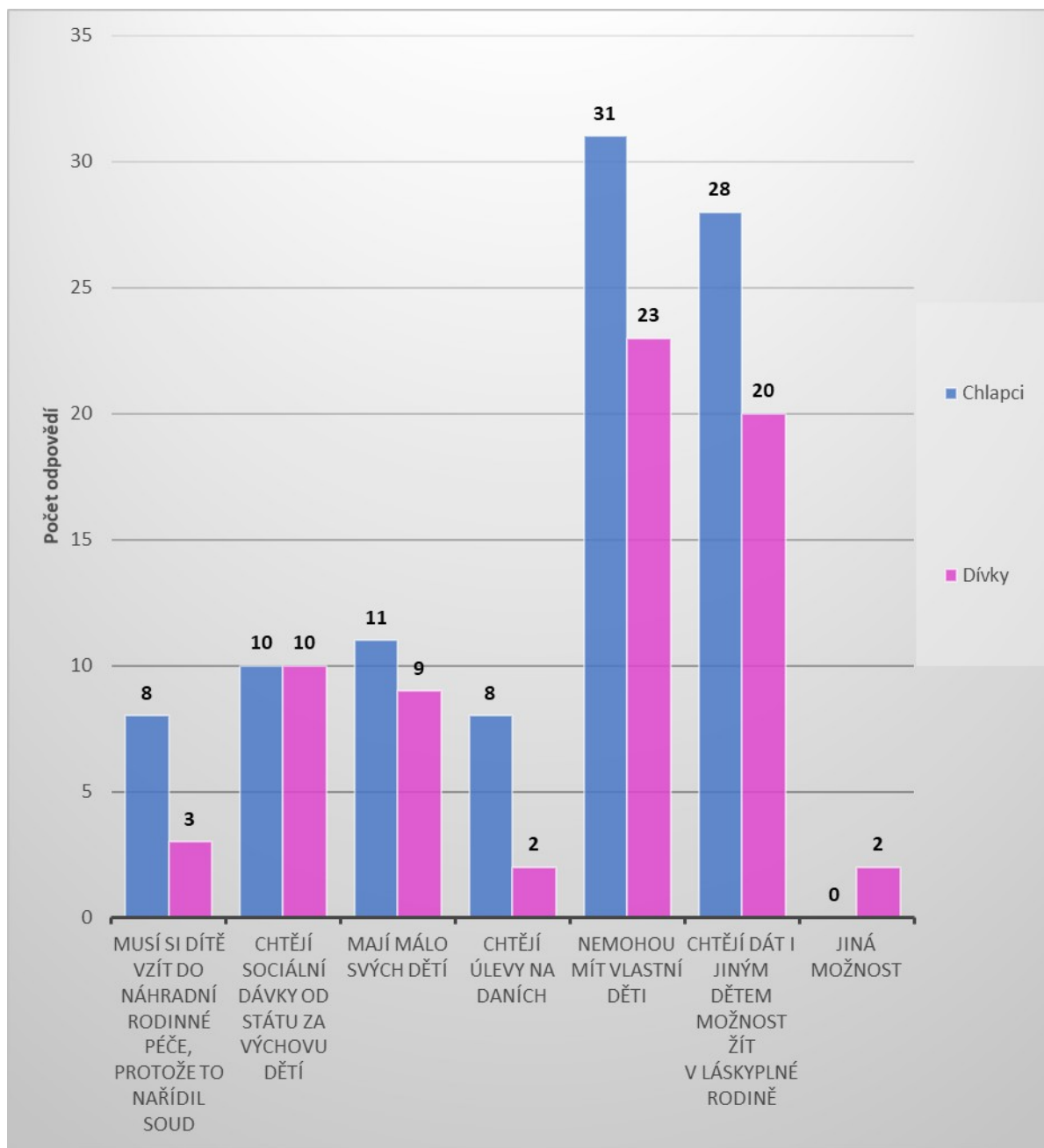

Biologičtí rodiče sice nemají informace o náhradní rodičích dítěte v případě osvojení, ale náhradní rodiče jsou obeznámeni se situací v původní rodině dítěte a mají i základní informace o jeho rodičích či sourozencích. Celkem to vědělo 41 žáků – 22 (64,7 %)

chlapců a 19 (76 %) dívek. Zbýlých 12 (35,3 %) chlapců a 6 (24 %) dívek odpovědělo, že informace o biologických rodičích nemají.

Otázka č. 13: *Z jakých důvodů si lidé nejčastěji přebírají dítě do náhradní rodinné péče?*

Graf 12: Důvody přebírání dítěte do náhradní rodinné péče

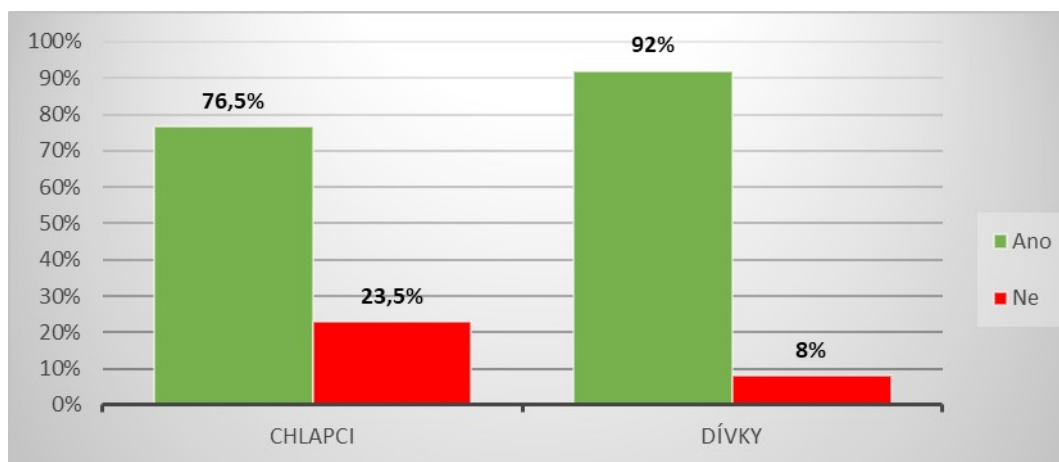
V otázce č. 13 měli žáci vyjádřit svůj názor tím, že označí tři nejčastější důvody, kvůli kterým si lidé přebírají dítě do náhradní rodinné péče. Z 34 chlapců jich 6 (5,9 %) uvedlo pouze dva nejčastější důvody, zbylých 28 (94,1 %) označili tři důvody z nabízeného výběru. U dívek byla situace podobná, protože také 6 (8 %) dívek neuvedly tři nejčastější

důvody, ale pouze dva. Ostatních 19 (92 %) dívek označily všechny tři možnosti dle zadání otázky.

Největší početní zastoupení měla odpověď, že dítě si berou do péče lidé, kteří nemohou mít vlastní děti. Tak odpovědělo 31 chlapců a 23 dívek. Druhou nejčastější odpověď, že chtějí dát možnost žít i jiným dětem v láskyplné rodině, zaškrtnulo 28 chlapců a 20 dívek. Odpověď, že mají málo svých dětí zaškrtnulo 11 chlapců a 9 dívek. 8 chlapců a 3 dívky si myslí, že si musí dítě vzít do péče, protože jim to nařídil soud. Celkem 20 žáků – z toho 10 chlapců a 10 dívek – si myslí, že si lidé berou dítě do náhradní rodinné péče, protože chtějí sociální dávky od státu za výchovu dětí a 10 dětí – z toho 8 chlapců a 2 dívky – uvedli, že lidé chtějí mít úlevy na daních. Dvě dívky vyjádřily svou názor v jiné možnosti a uvedly, že si dítě berou do péče rodiny, protože ženy nechtěly podstupovat porod. Jedna z dívek tento důvod ještě konkretizovala na to, že žena má strach z porodu, a proto jej nechce podstoupit.

Otázka č. 14: *Myslíte si, že je správně, aby osvojitelé podstupovali psychologická vyšetření, když si chtějí osvojit dítě?*

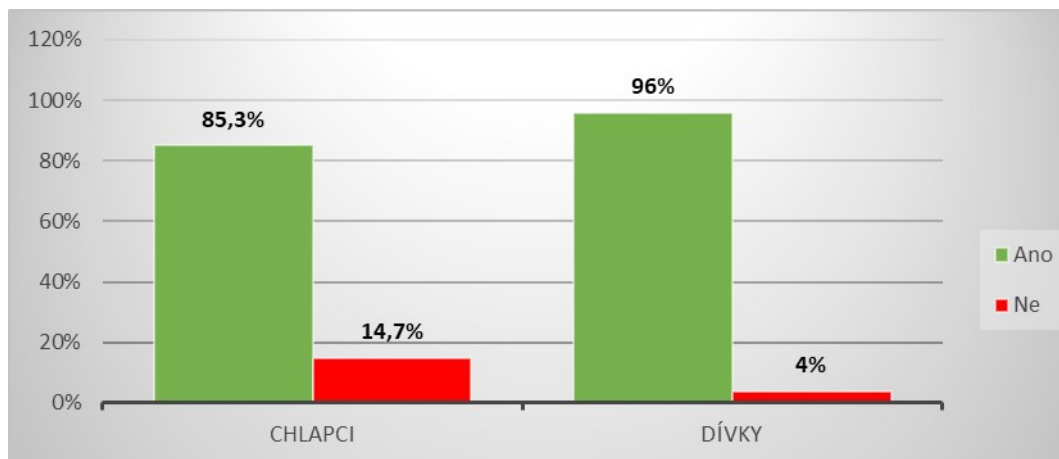
Graf 13: Psychologické vyšetření

Názor, že je správně, aby budoucí osvojitelé podstupovali psychologická vyšetření, zastává celkem 49 žáků – z toho 26 (76,5 %) chlapců a 23 (92 %) dívek. Zbýlých 10 žáků – 8 (23,5 %) chlapců a 2 (8 %) dívky – si myslí, že by je podstupovat neměli.

Otázka č. 15: Mohou si náhradní rodiče na začátku celého procesu adopce vybrat, zda chtějí chlapce či dívku?

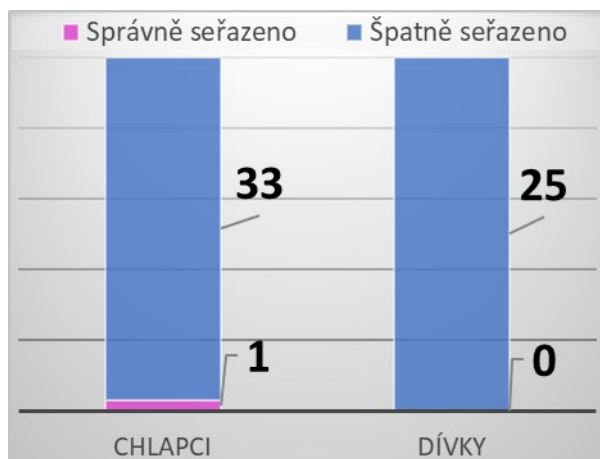
Graf 14: Výběr dívky či chlapce

Téměř všichni žáci si myslí, že si budoucí osvojitelé mohou vybrat, zda chtějí do osvojení chlapce či dívku. Celkem si to myslí 53 žáků – z toho 29 chlapců (85,3 %) a 24 (96 %) dívek. Že nemají možnost výběru, si myslí pouze 5 (14,7 %) chlapců a 1 (4 %) dívka.

Otázka č. 16: Jaké je pořadí uvedených 6 bodů v procesu osvojování dítěte?

Graf 15: Správnost v chronologickém seřazování bodů v procesu osvojování dítěte

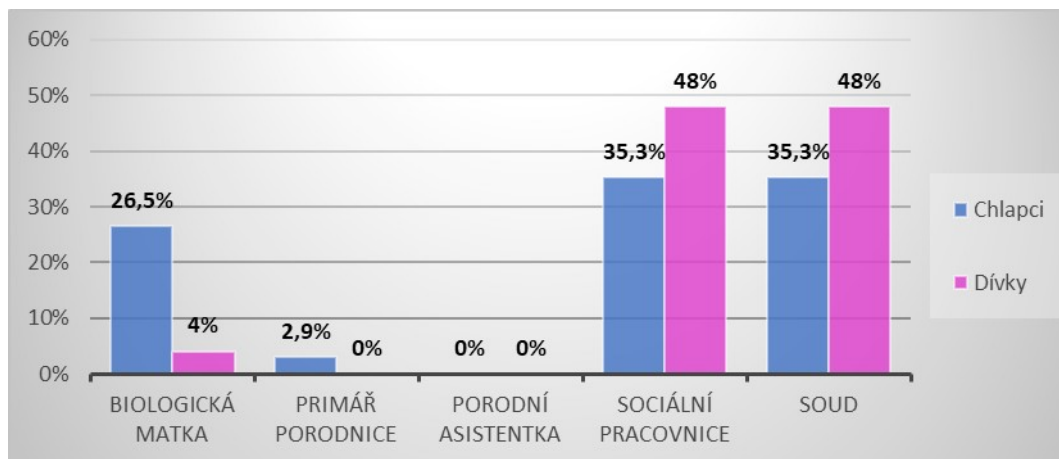

Otázka č. 16 vyžadovala chronologické seřazení uvedených možností, žáci však při seřazování 6 bodů v procesu osvojení pravděpodobně nepochopili, co se po nich žádá. Jednak to uvedli zadávající pedagogové, kteří tuto otázku museli několikrát vysvětlovat a jednak z dotazníků bylo i viditelné, že každé dítě vnímá pořadí jinak. Tuto otázku by měl správně pouze jeden chlapec a je velmi pravděpodobné, že to byla spíše náhoda než fakt, že skutečně věděl, jaké je správné pořadí, neboť zbytek jeho předchozích odpovědí

v dotazníku byl spíše neuspokojivý. Z výše uvedeného vyvstávají určité pochybnosti o vypovídající hodnotě otázky. Aby nebylo výzkumné šetření ovlivněno špatným zadáním či špatným pochopením otázky, nebyla výše uvedená otázka začleněna do celkového hodnocení dotazníků a jednotlivých žáků.

Otázka č. 17: *Kdo uděluje závěrečné rozhodnutí v celém procesu řízení o osvojení dítěte?*

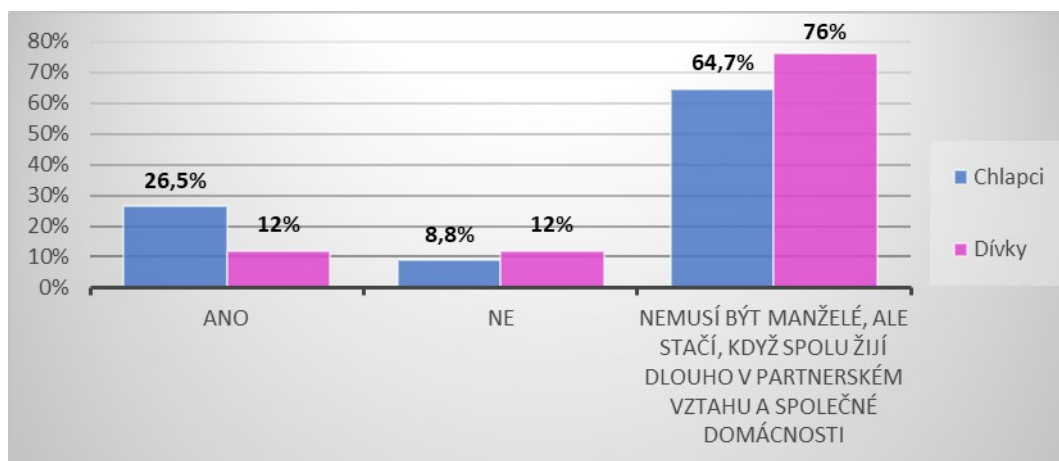
Graf 16: Závěrečné rozhodnutí v osvojovacím procesu

Poslední slovo v celém procesu osvojení má vždy soud. To však vědělo celkem pouze 12 žáků – z toho 12 (35,3 %) chlapců a 12 (48 %) dívek. Stejný počet žáků – 12 (35,3 %) chlapců a 12 (48 %) dívek – odpovědělo, že naposledy rozhoduje sociální pracovnice. 9 (26,5 %) chlapců a 1 (4 %) dívka zaškrtili, že v závěru rozhoduje biologická matka a 1 chlapec (2,9 %), že primář porodnice, kde se dítě narodilo. Nikdo ze žáků nedal poslední rozhodovací pravomoc porodní asistentce.

Otázka č. 18: *Musí být rodiče, kteří si chtějí osvojit dítě, manželé?*

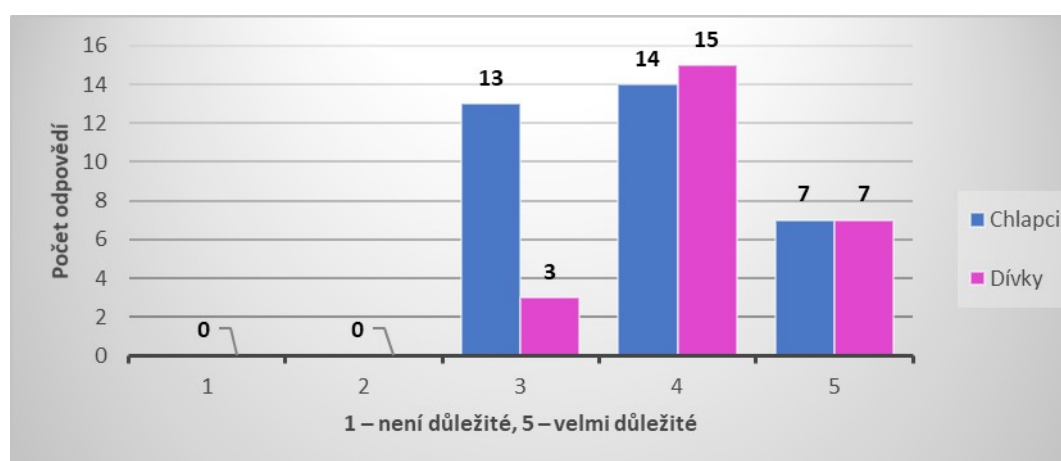
Graf 17: Manželství osvojitelů

Pár lidí, kteří si chtějí osvojit dítě, nemusí být v manželském svazku – stačí, když spolu žijí dlouho v partnerském vztahu a ve společné domácnosti. Většina žáků (celkem 41) tuto odpověď označila správně a to až 22 (64,7 %) chlapců a 19 (76 %) děvčat. Jednoznačnou odpověď, že ne, označili 3 (8,8 %) chlapci a 3 (12 %) dívky. Manželský svazek jako podmínku pro osvojení dítěte vidí 9 (26,5 %) chlapců a 3 (12 %) dívek.

Otázka č. 19: *Jak moc je důležité osvojení jakožto forma náhradní rodinné péče?*

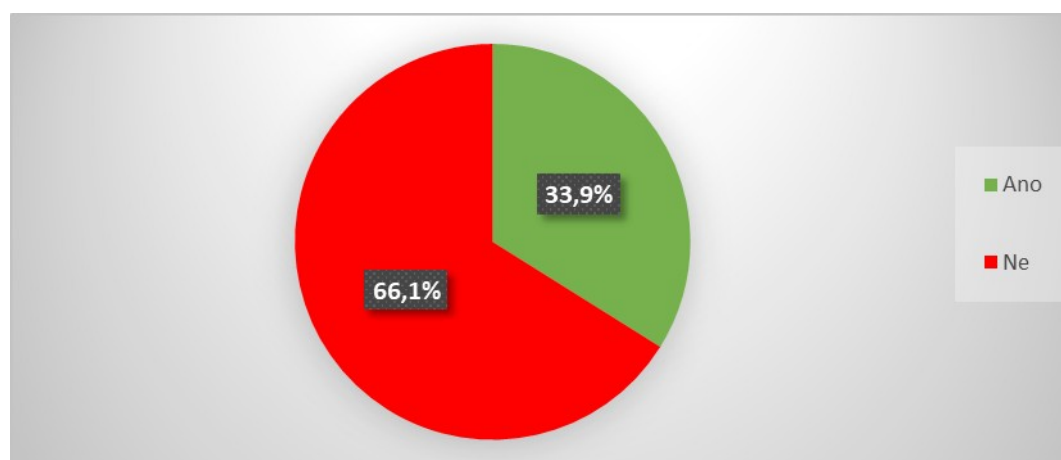
Graf 18: Stupnice důležitosti náhradní rodinné péče

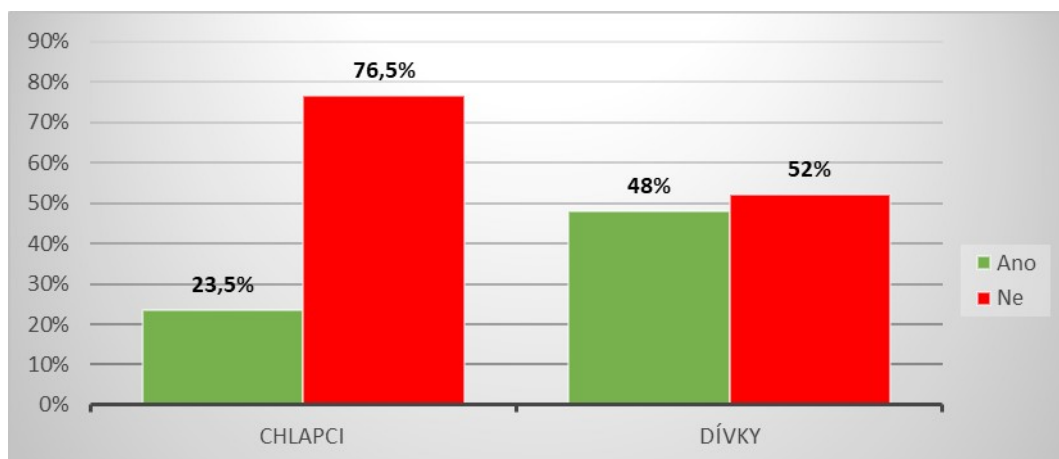
Na číselné stupnici 1–5 při hodnocení důležitosti osvojení jakožto jedné z forem náhradní rodinné péče má tato forma péče v očích žáků důležitost na stupeň 4 u 14 (41,2 %) chlapců a 15 (60 %) dívek, stupeň 3 by dalo 13 (38,2 %) chlapců a 3 (12 %) dívky a nejvyšší 5. stupeň uvedlo 7 (20,6 %) chlapců a 7 (28 %) dívek.

Otázka č. 20: *Máte nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí?*

Graf 19: Osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí

Graf 20: Osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí – rozdělení podle pohlaví žáků

Závěrečná otázka v dotazníku zjišťovala, zda mají žáci nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí. Kladně odpovědělo 20 žáků – z toho 8 (23,5 %) chlapců a 12 (48 %) dívek. Ostatní žáci – 26 (76,5 %) chlapců a 13 (52 %) - osobní zkušenost neměla. V celkovém součtu mělo osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí 20 (33,9 %) žáků z celkového počtu 59.

3.4 Diskuze a komparace dat

Tato bakalářská práce se zabývala výzkumem mezi žáky 9. tříd na ZŠ Škvorec ke zjištění jejich znalostí o osvojení ještě před probíráním učiva v rodinné výchově. Dotazníkové šetření bylo sestaveno tak, aby získané výsledky zodpověděly na výzkumné otázky hlavního cíle a třech dílčích cílů.

Hlavní cíl: Zjistit, zda mají žáci vybrané základní školy znalosti o adopci jakožto formě náhradní rodinné péče.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké znalosti mají žáci vybrané základní školy o adopci jakožto formě náhradní rodinné péče?

K zodpovězení hlavní výzkumné otázky poslouží otázky z dotazníku č. 5, 6, 9, 11, 12, 15, 17 a 18, protože zjišťují znalosti žáků o adopci neboli osvojení.

V otázce č. 5 je správnou odpovědí, že práva a povinnosti biologických rodičů zanikají úplně. U otázky č. 6 musí být považováno za správnou odpověď, že náhradní rodiče mají za povinnost oznámit dítěti, že je osvojené, než zahájí povinnou školní docházku. V otázce č. 9 je považováno za správnou odpověď, že nejčastěji dávají k osvojení děti ženy svobodné bez dlouhodobého partnera. Otázky č. 11 a č. 12 zjišťovali, zda mají náhradní a

biologičtí rodiče o sobě vzájemné informace. Zatímco správnou odpovědí je u otázky č. 11, že biologičtí rodiče nemají o náhradních rodičích informace, v otázce č. 12 je odpověď opačná – tedy, že náhradní rodiče mají informace o biologických rodičích dítěte. U otázky č. 15 je považováno za správnou odpověď, že si budoucí rodiče na začátku osvojovacího procesu mohou vybrat, zda chtějí chlapce či dívku. Jedinou správnou odpovědí v otázce č. 17 musí být, že závěrečné rozhodnutí v procesu osvojení má vždy soud. V otázce č. 18 je považováno za správnou odpověď, že osvojitelé nemusí být manželé, ale stačí, když spolu žijí dlouho v partnerském vztahu a společné domácnosti.

Tabulka 4: Znalosti žáků o adopci jakožto formě náhradní rodinné péče

Číslo otázky	Otázka	Počet správných odpovědí			Počet špatných odpovědí		
		Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem
5	<i>Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů u osvojení?</i>	19	19	38	15	6	21
6	<i>Do kolika let věku dítěte je povinnost náhradních rodičů říct dítěti, že je osvojené?</i>	1	0	1	33	25	58
9	<i>Které ženy dávají nejčastěji své dítě k osvojení?</i>	25	15	40	9	10	19
11	<i>Mají biologičtí rodiče osvojeného dítěte informace o jeho náhradních rodičích?</i>	14	7	21	20	18	38
12	<i>Mají náhradní rodiče osvojeného dítěte informace o jeho biologických rodičích?</i>	22	19	41	12	6	18
15	<i>Mohou si náhradní rodiče na začátku celého procesu adopce vybrat, zda chtějí chlapce či dívku?</i>	29	24	53	5	1	6
17	<i>Kdo uděluje závěrečné rozhodnutí v celém procesu řízení o osvojení dítěte?</i>	12	12	24	22	13	35
18	<i>Musí být rodiče, kteří si chtějí osvojit dítě, manželé?</i>	22	19	41	12	6	18
Celkem z 472 odpovědí		259			213		
Celkem v %		54,87%			45,13%		

Otázky č. 11 a 12 žáky pravděpodobně zmátly, protože ačkoli se jedná o zcela rozdílné otázky, žáci v otázkách č. 11 a č. 12 odpovídali téměř totožně – ten, kdo měl „ano“ u otázky č. 11, měl často stejnou odpověď i u otázky č. 12 nehledě na to, že ve správnosti odpovědi se od sebe obě otázky značně lišily.

Překvapením bylo, že na otázku č. 6 odpověděl správně pouze 1 žák. Všichni ostatní žáci by dítěti oznámili, že je osvojené mnohem později než před začátkem povinné školní docházky.

Téměř všichni žáci uvedli u otázky č. 15, že si rodiče na začátku celého procesu osvojení mohou vybrat pohlaví dítěte.

Dnes již nemusí být lidé, kteří si přejí osvojit dítě, manželé. Postačuje, že spolu jsou v dlouhodobém vztahu a společné domácnosti. Většina žáků tuto odpověď u otázky č. 18 brala jako samozřejmost už i z toho důvodu, že sňatečnost je v dnešní době stále na nízké úrovni oproti dřívějším rokům a často ani oni sami nemají vlastní rodiče sezdané.

U otázky č. 9 většina žáků uvedla, že nejčastěji dávají dítě k osvojení ženy svobodné bez dlouhodobého partnera a jak se sami vyjádřili, předpokládají, že se mohlo v tomto případě jednat o nechtěné těhotenství při sexuálním dobrodružství s téměř neznámým partnerem. Na druhou stranu jiní žáci argumentovali, že vdovy také mohou přeci dávat dítě do osvojení, protože bez partnera si nemohou být dostatečně jisty, zda budou schopny finančně zabezpečit narozeného pohrobka.

Otázka č. 17 byla v očích žáků nejvíce sporná. Ti, kteří uvedli, že poslední rozhodovací slovo v procesu osvojení má sociální pracovnice místo soudu, tvrdili při diskuzi zadávajícím pedagogům, že přeci sociální pracovnice ještě po rozhodnutí soudu může přijít s poznatky o nevhodnosti rodiny. Nicméně si neuvědomili, že soud může mít na věc jiný názor než sociální pracovnice. Soud může přihlédnout i k tvrzení protistrany a musí zůstat objektivní.

Otázka č. 5 byla velmi podobná jako otázka č. 4, která je součástí první dílčí výzkumné otázky. Opět se zde ukázalo, že žáci měli v některých případech kroužkovat stejně možnost a) ano, stejně jako to bylo u otázek č. 11 a č. 12. Nicméně, zatímco u otázky č. 5 bylo „ano“ správnou odpovědí, u otázky č. 4 jak bude vysvětleno dále, tato odpověď byla špatně.

Dalo by se polemizovat nad tím, zda žákům doopravdy dělaly problémy dvojice otázek č. 4 s č. 5 a otázka č. 11 s č. 12. Těžko říct, zda se jednalo skutečně o neznalost problematiky u obou otázek nebo v tom byla pouze nepozornost či laxní vyplnění pouze za účelem splnění úkolu.

Žáci v 5 otázkách z 8 týkající se hlavní výzkumné otázky sice odpověděli správně, ale procentuální podíl správných odpovědí je pouze 54,87 %. Proto lze považovat znalosti o problematice adopce stanovené v hlavním cíli výzkumu spíše za průměrné.

Dílčí cíl výzkumu 1: Zjistit, zda mají žáci vybrané základní školy, znalosti o náhradní rodinné péči.

Dílčí výzkumná otázka 1: Jaké znalosti mají žáci vybrané základní školy o náhradní rodinné péči?

K zodpovězení první dílčí výzkumné otázky poslouží otázky z dotazníku č. 2, 3 a 4. Tyto otázky se nezaměřují na znalosti se zaměřením na adopci, ale na náhradní rodinnou péči obecně nebo na jiné formy náhradní rodinné péče.

Otázka č. 2 nezjišťuje přímo znalosti žáků, ale zjišťuje, zda se s pojmem „náhradní rodinná péče“ někdy setkali, proto v systému hodnocení je za správnou odpověď považováno kladné vyjádření. V otázce č. 3 měli žáci zaškrtnout všechny typy náhradní rodinné péče, za správné odpovědi jsou počítány zaškrtnutá pěstounská péče, adopce, poručnictví a svěření do péče jiné osoby. U otázky č. 4 je považováno za správnou odpověď, že u pěstounské péče nezanikají zcela práva a povinnosti biologických rodičů dítěte, neboť stále trvá vyživovací povinnost k dítěti.

Tabulka 5: Znalosti žáků o náhradní rodinné péči

Číslo otázky	Otázka	Počet správných odpovědí			Počet špatných odpovědí		
		Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem
2	<i>Setkali jste se již někdy v minulosti s pojmem „náhradní rodinná péče“?</i>	21	19	40	13	6	19
3	<i>Které z uvedených možností patří do náhradní rodinné péče?</i>	100	71	171	7	9	16
4	<i>Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů u pěstounské péče?</i>	6	11	17	28	14	42
Celkem z 305 odpovědí		228			77		
Celkem v %		74,75%			25,25%		

Jak bylo již naznačeno v diskuzi u otázky č. 5 v hlavním cíli výzkumu, žáci na otázky č. 4 a č. 5 zaškrtovali stejné odpovědi bez ohledu na to, že v odpovědi se značně liší. Tím, že otázka č. 4 byla však položena dříve, nemohla kopírovat odpověď z otázky č. 5 a tudíž má mnohem více vypovídající hodnotu o znalostech žáků. U této otázky většina žáků odpověděla špatně, protože nevěděli, že i když je dítě v pěstounské péči, stále trvá vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti.

U otázky č. 3 většina žáků v dotaznících správně zaškrtovali pěstounskou péči, adopci a svěřeni do péče jiné osoby, ale někteří zapomněli na poručenství, které patří také mezi formy náhradní rodinné péče.

Přesto, že otázka č. 2 se na první pohled jeví pouze jako informativní, znalost pojmu „náhradní rodinná péče“ patří také do znalostí týkající se první dílčí výzkumné otázky, a proto odpověď lze použít k jejímu zodpovězení.

Z odpovědí u dotazníkových otázek č. 2 a 3 lze vyvodit, že obecné znalosti o náhradní rodinné péči jsou na velmi dobré úrovni, protože správné vyjmenování typů náhradní rodinné péče nedělalo žákům zdaleka takové problémy jako odpovědi u konkrétních typů náhradní rodinné péče (viz. otázka č. 4 o pěstounské péči). Celkově lze výsledky prvního dílčího cíle považovat i díky procentuálnímu vyhodnocení s 74,75 % za velmi dobré a znalosti v oblasti náhradní rodinné péče na dostatečné.

Dílčí cíl výzkumu 2: Zjistit, jaké mají žáci vybrané základní školy, osobní názory a postoje k problematice adopce.

Dílčí výzkumná otázka 2: Jaké jsou osobní názory a postoje žáků vybrané základní školy k problematice adopce?

K druhé dílčí výzkumné otázce týkající se názorů a postojů žáků k problematice adopce se sice vztahují dotazníkové otázky č. 7, 8, 10, 13, 14 a 19, ale k jejímu zodpovězení budou použity pouze otázky č. 8, 14 a 19, které se ptají přímo a lze je relevantně vyhodnotit. Otázky č. 7, 10 a 13 nemají dostatečně vypovídající hodnotu pro tuto dílčí výzkumnou otázku, protože je v nich patrná osobní stylizace žáka.

Otázka č. 8 dávala žákům na výběr pouze ze tří možností, když volili, která z forem náhradní rodinné péče je pro dítě nejvhodnější a za správnou je v tomto případě považováno osvojení, neboť ústavní péči (dětský domov) nelze považovat za správnou a odpověď „ani jedna z možností“ také ne. U otázky č. 14 zjišťující, zda je správné, aby budoucí osvojitelé podstupovali psychologická vyšetření, je považována za správnou kladná odpověď. Na škálovací otázce č. 19 bodující důležitost osvojení je v systému hodnocení považováno za správně stupeň 4 a 5.

Tabulka 6: Osobní názory a postoje žáků k problematice adopce

Číslo otázky	Otázka	Počet správných odpovědí			Počet špatných odpovědí		
		Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem
8	<i>Jaká je podle Vás nejlepší forma náhradní rodinné péče pro dítě?</i>	26	25	51	8	0	8
14	<i>Myslíte si, že je správně, aby osvojitelé podstupovali psychologická vyšetření, když si chtějí osvojit dítě?</i>	26	23	49	8	2	10
19	<i>Jak moc je důležité osvojení jakožto forma náhradní rodinné péče?</i>	21	22	43	13	3	16
Celkem ze 177 odpovědí		143			34		
Celkem v %		80,79%			19,21%		

Otázka č. 8 měla za cíl donutit žáky trochu nad problematikou náhradní rodinné péče přemýšlet a zjistit, co si o osvojení myslí. Ačkoli byly možnosti výběru značně omezené, dívky odpověděly podle očekávání a všechny do jedné odpověděly, že nejlepší náhradní forma rodinné péče je osvojení. Obdobný výsledek byl očekáván také od chlapců, kteří však místo toho až v 8 případech odpověděli jinak – 2 chlapci si myslí, že je dokonce lepší být v dětském domově, než být osvojen do náhradní rodiny a 6 zastává názor, že ani jedna z možností není správně. I přes to, že většina žáků označila osvojení jako nejlepší formu náhradní rodinné péče, přinesly odpovědi dvou žáků, že je lepší ústavní výchova, značné zklamání.

Jako správný krok při osvojování dítěte absolvovat psychologické vyšetření podporuje u otázky č. 14 většina žáků.

Žádný žák nepřikládal důležitosti osvojení menší hodnotu než na stupeň 3. Tuto hodnotu udělilo pouze 16 žáků, ostatní ohodnotili důležitost osvojení na stupeň 4 nebo 5.

Z celkového přehledu odpovědí a procentuálního výsledku nad 80 % u druhého dílčího výzkumu lze vyvodit, že názory a postoje žáků jsou nasměrovány správným směrem a hodnotí náhradní rodinnou péči, zejména osvojení, kladně.

Dílčí cíl výzkumu 3: Zjistit, kolik žáků vybrané základní školy, má osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí.

Dílčí výzkumná otázka 3: Kolik žáků vybrané základní školy má osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí?

K třetí dílčí výzkumné otázce se vztahuje pouze dotazníková otázka č. 20 a vzhledem k tomu, že se jedná o otázku přímou, uzavřenou dichotomickou, je odpověď spíše přehledem, zda a kolik žáků účastnících výzkumu má subjektivně nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí.

Tabulka 7: Zkušenost s náhradní rodinnou péčí

Číslo otázky	Otázka	ANO			NE		
		Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem
20	Máte nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí?	8	12	20	26	13	39
Celkem z 59 odpovědí		20			39		
Celkem v %		33,9%			66,1%		

Bylo velkým překvapením, že až 20 žáků z 59 má nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí. Očekávan byl mnohem nižší počet (odhad byl na max. 10 žáků). Skutečnost, že znají nějakého kamaráda či známého, který byl zařazen do některé formy náhradní rodinné péče, je velmi pozitivní. Na druhou stranu se ale tato osobní zkušenost příliš nepromítla ve výsledcích v hlavním cíli této práce.

Komparace výsledků

Ke komparaci dat byly záměrně vybrány otázky č. 10 a č. 13, které nepřímou souvisí s druhou dílčí výzkumnou otázkou, ale protože na ní nedávají dostatečnou odpověď, nemohly být použity k jejímu zodpovězení. Odpovědi na tyto dvě otázky od šesti žáků (tří chlapců a tří děvčat) jsou přehledně zaznamenány do tabulky č. 8. Záměrně byly vybrány dotazníkové vzorky s nejčastějšími odpověďmi, přičemž dotazník u třetí dívky (D 3) je specifický tím, že u otázky č. 13 byl doplněn jako jeden z mála odpovědí „jiná možnost“ a bude níže podrobněji rozebrán.

Tabulka 8: Porovnání odpovědí u otázek č. 10 a č. 13

Číslo otázky	Otázka	Odpověď	CH 1	CH 2	CH 3	D 1	D 2	D 3
10.	<i>Zaškrtněte 5 nejčastějších důvodů, proč si myslíte, že se ženy vzdávají svého dítěte:</i>	Svobodné matky, které nejsou schopny vytvořit si k dětem přiměřený citový vztah a poskytnout mu dostatečnou mateřskou péči	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ne
		Ženy, které vědí, že se jim má narodit mentálně postižené nebo vážně nemocné dítě a již nelze přerušit těhotenství	Ano	Ne	Ano	Ne	Ne	Ano
		Ženy, které chtějí místo rodiny budovat kariéru	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne	Ano
		Nezletilé dívky, u nichž z nějakého důvodu nebylo provedeno přerušení těhotenství včas	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
		Ženy nezkušené, nezralé a často lehkomyšlné	Ne	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
		Ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě převážně z důvodů sociálních a zdravotních	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
		Ženy, které o to požádá jejich dlouholetý partner, ačkoli si ony samy dítě přejí	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
		Ženy duševně i fyzicky nemocné, které mají už více dětí umístěných v ústavech nebo zařazené v systému náhradní rodinné péče	Ano	Ne	Ne	Ano	Ano	Ne
		Ženy momentálně v těžké životní situaci – např. vážně nemocné	Ne	Ano	Ne	Ne	Ano	Ano
		Jiná možnost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
13.	<i>Zaškrtněte 3 nejčastější důvody, u kterých si myslíte, že si kvůli nim lidé nejčastěji přebírají dítě do náhradní rodinné péče:</i>	Musí si dítě vzít do náhradní rodinné péče, protože to nařídil soud	Ne	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne
		Chtějí sociální dávky od státu za výchovu dětí	Ne	Ne	Ano	Ne	Ano	Ano
		Mají málo svých dětí	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne
		Chtějí úlevy na daních	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
		Nemohou mít vlastní děti	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
		Chtějí dát i jiným dětem možnost žít v láskyplné rodině	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne
		Jiná možnost	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ano

Přehledná tabulka ukazuje, že u otázky č. 10 panovala shoda v mnoha názorech mezi žáky bez ohledu na pohlaví. Nejčastěji se svého dítěte podle žáků vzdávají ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě hlavně ze sociálních či zdravotních důvodů, a nezletilé dívky, u nichž nebylo možné přerušit těhotenství včas. Další v pořadí jsou ženy, které chtějí místo rodiny budovat kariéru. Tuto možnost nezaškrtnula pouze jedna dívka. Na druhou stranu si žáci myslí, že nejmenší pravděpodobnost, že by se vzdala svého dítěte, má žena, která si dítě přeje a dlouholetý partner jí žádá, aby se jej vzdala. Pouze 1 chlapec a 1 dívka uvedli, že se dítěte vzdávají svobodné matky, které vědí, že si k dítěti nebudou schopny vytvořit dostatečný citový vztah a ženy nezkušené, nevyzrálé a často i

lehkomyšlné. Dívky častěji, než chlapci odpovídaly, že se vzdávají dítěte ženy v těžké životní situaci a ženy duševně i fyzicky nemocné, které mají již jiné děti v ústavěch nebo zařazené v systému náhradní rodinné péče. Naopak chlapci častěji, než dívky odpovídali, že se více žen vzdává dítěte, které bude od narození mentálně nebo fyzicky postižené. U otázky č. 10 nikdo z vybraných žáků nezaškrtnul políčko „jiná možnost“.

Nejčastějšími odpověďmi u otázky č. 13 bylo, že lidé si berou do náhradní rodinné péče, protože sami nemohou mít děti nebo proto, že chtějí dát možnost i jiným dětem žít v láskyplné rodině. Více dívek uvádělo, že si lidé můžou brát dítě do péče, protože mají málo svých dětí a chlapci zase více zaškrtovali tvrzení, že si lidé dítě do péče vzít musí, protože jim to nařídil soud. Překvapením však u otázky č. 13 byly odpovědi, že si lidé nejčastěji berou dítě do náhradní rodinné péče, protože chtějí sociální dávky od státu na výchovu dětí a že chtějí úlevy na daních. Obě tyto možnosti byly do dotazníku původně dány spíše pro odlehčení a pro doplnění ke skutečně nejčastějším důvodům. Po konzultaci s jedním z pedagogů ZŠ Škvorec vyšlo najevo, že v obci Škvorec jsou celkem velké rozdíly v sociálních vrstvách obyvatel, mezi starousedlíky z „chudší“ části obce a přistěhovalci v nových zástavbách, což mohlo ovlivnit odpovědi právě v této otázce. I když je to jen domněnka vyplývající z odpovědí na jednu otázku, která není předmětem dalšího zkoumání.

Jak bylo výše naznačeno, dotazník třetí dívky (D3) byl dán do tabulky záměrně. Jako jedna z mála žáků využila v dotazníku políčko „jiná možnost“ a u otázky č. 13 uvedla důvod, že si ženy dobrovolně berou dítě do náhradní rodinné péče, protože trpí tokofobií – tedy strachem z porodu. O tokofobii se bohužel příliš nemluví, ačkoli jí dle lékařů trpí stále více žen bez ohledu na to, zda je žena prvorodičkou nebo již má za sebou osobní zkušenosti s porodem. Vzhledem k tomu, že dnešní společnost tíhne k tomu považovat těhotenství ženy za samozřejmost, často i věc veřejnou a porod jako něco, čím si prostě musí projít každá, oprávněně se tokofobičky bojí o svém strachu mluvit, protože pro ně lidé zkrátka nemívají pochopení. Názor žákyně v dotazníkovém šetření by se tak mohl stát podnětem k výzkumnému šetření v jiných závěrečných pracích, neboť tokofobie u dospělých žen má jistě řadu příčin a je možné, že si jí ženy z nějakého důvodu v sobě přenášejí již od dětství.

3.5 Doporučení pro praxi

Na ZŠ Škvorec by určitě stálo za zvážení, zda je vhodná učebnice od nakladatelství FRAUS: Občanská a rodinná výchova. Tato učebnice je pro žáky základní školy velmi

rozsáhlá, obsahuje zbytečně dlouhý text, který je na úkor obsahu a často neobsahuje ani základní fakta o náhradní rodinné péči, jako např. informaci, že poslední v celém procesu adopce rozhoduje soud nebo že při pěstounské péči zůstává rodičům vyživovací povinnost. Zásadním nedostatkem je, že učebnice nemá upravený obsah podle poslední novely zákona a není v ní zmínka o tom, že je povinnost dítě informovat o jeho osvojení do začátku školní docházky. Také není zdůrazněno, že biologičtí rodiče nemají informace o náhradních rodičích dítěte, kdežto náhradní rodiče o biologických mají hlavně i z důvodu, aby věděli, z jakých podmínek dítě přichází, zda má sourozence (velmi důležité je to zejména v případě sourozenců opačného pohlaví) a jaká je zdravotní anamnéza původní rodiny dítěte. Škola by se při výběru vhodných učebnic pro žáky měla řídit obsahem a zpracováním textu v učebnicích a nikoli cenou či existencí „učitelské“ verze. Nejvhodnějšími učebnicemi jsou ty, které obsahují aktuální a přehledné informace, bez zbytečného povídání navíc, které nejenže žáky většinou nebaví číst, ale ani nejsou schopni sami z nich udělat výťah skutečně zásadních informací. Nastalá situace lze řešit i řádným poučením pedagogů o aktuálním znění zákona a jejich následným upravením výkladu žákům. Pedagogové v tomto případě nemohou čerpat pouze ze zastaralých učebnic, ale i z aktuálních znění zákonů, které problematiku osvojení upravují. Je třeba najít kompromis mezi finančními náklady na pořízení nových učebnic a zvýšenými nároky na pedagogy.

Ideálním stavem do praxe by bylo zařadit do výuky více času a prostoru pro učitele k rozvíjení diskuze na téma náhradní rodinné péče. Problém je však v tom, že tyto možnosti většinou učitelé nemají a často i kdyby je měli, je pro ně velmi obtížné zrovna toto téma předložit třináctiletým dětem tak, aby nad tím racionálně přemýšleli a třeba si vytvořili svůj postoj či názor. Proto zde musí přijít iniciativa z rodiny, kde rodiče mohou s dětmi o této problematice hovořit. Možností, jak dostat dostatečné informace do rodin dětí je mnoho, ale nejdůležitější a nejzásadnější možností je skrze sdělovací prostředky. Když se o náhradní rodinné péči bude více mluvit, bude více dostupných publikací a pořadů s odborníky (např. ze zdravotních či sociálních zařízení pro děti nebo přímo z akademické půdy), které by zaujaly veřejnost, je naděje, že se informace dostanou až k dětem samotným.

Závěr

Náhradní rodinná péče je nenahraditelná v sociálním systému péče o dítě a rodinu. Dává možnost dítěti, o nějž nejsou schopni nebo ochotni se rodiče starat, žít v lepších podmínkách. Osirelým nebo opuštěným dětem zase dává šanci strávit zbytek dětství mezi lidmi, kteří mu také budou dávat stejně jako jeho rodiče nepodmíněnou lásku a důvěru sama v sebe. A v neposlední řadě je náhradní rodinná péče jednou z možností, jak dát nový smysl života lidem, kteří se dobrovolně rozhodli založit rodinu a z nějakého důvodu nemohou mít biologicky vlastní dítě.

První kapitola teoretické části se věnuje rodičovství a bezdětnosti, kde je rozebíráno, jaká je vůbec motivace mít děti a proč v dnešní době stále více lidí raději volí jako svou životní cestu dobrovolnou bezdětnost. Druhá kapitola teoretické části zahrnuje kromě přehledu typů náhradní rodinné péče a základních právních předpisů také podkapitoly obsahující témata jako jsou: odkud se dítě svěřuje do nové rodiny, jak probíhá celý osvojovací proces, kdo se může stát osvojitelem či pěstounem, jaké zásadní otázky si musí položit budoucí osvojitelé, než přijmou dítě do rodiny a jaké jsou klady i zápory náhradní rodinné péče.

Praktická část se zabývá výzkumem, který proběhl pomocí dotazníkového šetření mezi 59 žáky ZŠ Škvorec a zjišťoval jejich znalosti, názory a postoje k problematice adopce jakožto jedné z nejdůležitějších forem náhradní rodinné péče. Z výsledků bylo zjištěno, že žáci dobře odpovídali na otázky v obecných znalostech o náhradní rodinné péči, ale když dojde na specifikaci jedné z forem – v tomto případě na adopci – nejsou jejich odpovědi na příliš vysoké úrovni. Lepší výsledek celkových znalostí byl očekáván i z důvodu, že až 20 žáků účastníci se výzkumu uvedlo, že mají osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí, tj. že alespoň znají nějakého kamaráda či známého zařazeného do systému náhradní rodinné péče. Na druhou stranu i když nebyly jejich znalosti na příliš vysoké úrovni, jejich názory a postoje k náhradní rodinné péči a zejména adopci jsou spíše kladné a z odpovědí se zdá, že jejich mínění o náhradní rodinné péči je nasměrováno správným směrem.

Výzkum byl pro autora přínosem v mnoha směrech, od hlubšího probádání problematiky náhradní rodinné péče, rodičovství a bezdětnosti v teoretické části, až po možnost zodpovědět několik důležitých otázek ohledně znalostí, názorů, postojů a informovanosti dnešních dětí.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BUBLEOVÁ, Věduna, a kol. 2014. *Středisko náhradní rodinné péče: Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online]. Praha: Spolu dětem, o.p.s. [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura2014.pdf>.
- GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada. 144 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1788-3.
- HAŠKOVÁ, Hana. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Vyd. 1. Praha: SLON. 264 s. ISBN 978-80-7419-020-9.
- HÁJKOVÁ, Lucie. 2008. *Postoje lidí, kteří se dobrovolně vzdali rodičovství* [online]. Pardubice: Univerzita Pardubice. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/28980/HajkovaL_Postoje%20lidi_IM_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- KOMOROVÁ, Anna. 2015. *Nedobrovolná bezdětnost a její působení na partnerský vztah* [online]. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/136326/?lang=en>
- KONEČNÁ, Hana. 2009. *Na cestě za dítětem: Dvě malá křídla*. Vyd. 2. Praha: Galén. 296 s. ISBN 978-80-7262-591-8.
- Legislativa vztahující se k sociálně-právní ochraně dětí. 2019. In: <http://www.ospod.cz/> [online]. Praha: Odbor sociálně-právní ochrany dětí. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/informace/legislativa/vztahujici-se-k-socialne-pravni-ochrane-deti/>.
- MATĚJČEK, Zdeněk. 1999. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- MOŽNÝ, Ivo. 1999. *Sociologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: SLON. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.
- Proces zprostředkování. 2013. In: <https://www.mpsv.cz/> [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14502>.
- PROVAZNÍKOVÁ, Hana. 2002. *Náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Praha: Česká společnost na ochranu dětí. 7 s. ISBN 80-238-9451-X.

PRŮCHA, Jan a kol. 2009. *Pedagogický slovník*. 6. vydání. Praha: Portál. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

ROB, Lukáš a kol. 2008. *Gynekologie*. Vyd. 2. Praha: Galén. 319 s. ISBN 978-80-7262-501-7.

ROLEČKOVÁ, Lenka. 2006. *Dobrovolná bezdětnost v evropských zemích* [online]. Brno: Masarykova univerzita v Brně. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/yhjz/Roleckova_65551_Bc_prace_2006.pdf

SLEPIČKOVÁ, Lenka. 2006. Nedobrovolná bezdětnost jako sociologické téma. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 42(5) s. 937 – 951. ISSN 0038-0288.

ÚZ č. 1098 *Rodinné právo, ochrana dítěte a rodiny, registrované partnerství*. 2015. Ostrava: Nakladatelství Sagit. 192 s. ISBN 978-80-7488-128-2.

ÚZ č. 1169 *Nový občanský zákoník*. 2017. Ostrava: Nakladatelství Sagit. 320 s. ISBN 978-80-7488-201-2.

VACULÍKOVÁ, Jana. 2011. *Dobrovolná bezdětnost* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/15194/vacul%C3%ADkov%C3%A1_2011_bp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Veřejný ochránce práv. 2014. *Výkon opatrovnictví* [online]. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace/vykon-opatrovnictvi/>

ZEZULOVÁ, Dagmar. 2017. *Náhradní rodinná péče* [online]. Svitavy: Děti patří domů. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.detipatridomu.cz/2017/12/20/nahradni-rodinna-pece/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník pro žáky ZŠ Škvorec

Příloha 1 – Dotazník pro žáky ZŠ Škvorec

Vážení žáci,

Prosím Vás o vyplnění krátkého dotazníku potřebného k mé závěrečné práci, abych mohla úspěšně ukončit své vysokoškolské studium na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Dotazník se týká Vašich znalostí a přehledu v oblasti náhradní rodinné péče. U otázek s možnostmi odpovědí a) – d) zakroužkujte vždy jednu odpověď. U otázek, které lze označovat křížkem, je možnost využít více odpovědí.

Dotazník je zcela anonymní a odpovědi nesmí být známkovány zadávajícím učitelem jako podklad Vaší klasifikace.

Předem děkuji za spolupráci.

Zuzana Krejčí

1. Jsem:

- a) Chlapec
- b) Dívka

2. Setkali jste se již někdy v minulosti s pojmem „náhradní rodinná péče“?

- a) Ano
- b) Ne

3. Zaškrtněte křížkem všechny typy náhradní rodinné péče:

- ⇒ Pěstounská péče
- ⇒ Péče jednoho rodiče po rozchodu či rozvodu
- ⇒ Poručenství
- ⇒ Adopce (osvojení)
- ⇒ Společná výchova obou rodičů
- ⇒ Svěření do péče jiné osoby

4. Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů na dítě u pěstounské péče?

- a) Ano
- b) Ano, ale pouze na určitou dobu
- c) Ne

5. Zanikají úplně práva a povinnosti biologických rodičů na dítě osvojením neboli adopcí dítěte?

- a) Ano
 - b) Ano, ale pouze na určitou dobu
 - c) Ne
- 6. Do kolika let věku dítěte je povinnost náhradních rodičů říct dítěti, že je osvojené?**
- a) Není to povinné
 - b) Nezáleží, v kolika letech mu to sdělí
 - c) Než nastoupí do 1. třídy na ZŠ
 - d) Než bude dítě plnoleté
- 7. Pokud byste dítěti museli oznámit, že je osvojené, do kdy si myslíte, že je nejlepší mu to povědět? Napište číslo, které označuje věk, kdy je nejvhodnější doba to dítěti oznámit:**
- 8. Jaká je podle Vás nejlepší forma náhradní rodinné péče pro dítě?**
- a) Vyrůstat v dětském domově a znát své biologické rodiče
 - b) Být osvojeno a vyrůstat u náhradních rodičů
 - c) Ani jedna z možností
- 9. Nejčastěji dávají své dítě k osvojení ženy:**
- a) Svobodné bez dlouhodobého partnera
 - b) Svobodné v dlouhodobém vztahu
 - c) Vdané
 - d) Vdovy
- 10. Zaškrtněte 5 nejčastějších důvodů, proč si myslíte, že se ženy vzdávají svého dítěte:**
- ⇒ Svobodné matky, které nejsou schopny vytvořit si k dětem přiměřený citový vztah a poskytnout mu dostatečnou mateřskou péči
 - ⇒ Ženy, které vědí, že se jim má narodit mentálně postižené nebo vážně nemocné dítě a již nelze přerušit těhotenství
 - ⇒ Ženy, které chtějí místo rodiny budovat kariéru
 - ⇒ Nezletilé dívky, u nichž z nějakého důvodu nebylo provedeno přerušení těhotenství včas
 - ⇒ Ženy nezkušené, nezralé a často lehkomyšlné
 - ⇒ Ženy osamělé a bez pomoci, které se nemohou starat o dítě převážně z důvodů sociálních a zdravotních

- ⇒ Ženy, které o to požádá jejich dlouholetý partner, ačkoli si ony samy dítě přejí
- ⇒ Ženy duševně i fyzicky nemocné, které mají už více dětí umístěných v ústavech nebo zařazené v systému náhradní rodinné péče
- ⇒ Ženy momentálně v těžké životní situaci – např. vážně nemocné
- ⇒ Jiná možnost, uveďte.....

11. Mají biologičtí rodiče osvojeného dítěte informace o jeho náhradních rodičích (jméno rodičů, bydliště, apod.)?

- a) Ano
- b) Ne

12. Mají náhradní rodiče osvojeného dítěte informace o jeho biologických rodičích (jméno rodičů, bydliště, apod.)?

- c) Ano
- d) Ne

13. Zaškrtněte 3 nejčastější důvody, u kterých si myslíte, že si kvůli nim lidé nejčastěji přebírají dítě do náhradní rodinné péče (jakéhokoli typu):

- ⇒ Musí si dítě vzít do náhradní rodinné péče, protože to nařídil soud
- ⇒ Chtějí sociální dávky od státu za výchovu dětí
- ⇒ Mají málo svých dětí
- ⇒ Chtějí úlevy na daních
- ⇒ Nemohou mít vlastní děti
- ⇒ Chtějí dát i jiným dětem možnost žít v láskyplné rodině
- ⇒ Jiná možnost, uveďte.....

14. Myslíte si, že je správně, aby osvojitelé podstupovali psychologická vyšetření, když si chtějí osvojit dítě?

- a) Ano
- b) Ne

15. Mohou si náhradní rodiče na začátku celého procesu adopce vybrat, zda chtějí chlapce či dívku?

- a) Ano
- b) Ne

16. Očíslujte těchto 6 bodů, jak mají jít od začátku za sebou během procesu osvojování dítěte náhradními rodiči:

- ⇒ Podání žádosti o osvojení dítěte
- ⇒ Rozhodnutí náhradních rodičů o osvojení dítěte
- ⇒ Zasedání poradního sboru složeného z odborníků působící v oblasti sociálně-právní ochrany dítěte, který rozhodne o konkrétním dítěti a konkrétních žadatelích
- ⇒ Příprava a posouzení žádosti krajským úřadem
- ⇒ Čekání náhradních rodičů na nabídku dítěte
- ⇒ Kontakt s dítětem a jeho převzetí do péče

17. Závěrečné rozhodnutí v celém procesu řízení o osvojení dítěte uděluje:

- a) Biologická matka
- b) Primář porodnice
- c) Porodní asistentka
- d) Sociální pracovnice
- e) Soud

18. Musí být rodiče, kteří si chtějí osvojit dítě, manželé?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nemusí být manželé, ale stačí, když spolu žijí dlouho v partnerském vztahu a společně domácnosti

19. Zakroužkujte na stupnici 1 – 5, jak moc si myslíte, že je důležité osvojení jakožto forma náhradní rodinné péče? 1 – není důležité, 5 – velmi důležité:

1 2 3 4 5

20. Máte nějakou osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí (znáte nějakého kamaráda, známého, apod.)?

- a) Ano
- b) Ne